

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA GEOGRAFIE

Jan MATUCHA

OLMOUČTÍ BEZDOMOVCI

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Michal Bíl, Ph.D.

Olomouc 2007

Tato práce je věnována Lence Rybářové

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně a veškeré použité prameny jsem řádně citoval a uvedl v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci, 8. srpna 2007

.....

Podpis

Děkuji RNDr. Michal Bílovi ,Ph.D. za kvalifikované vedení mé bakalářské práce a za cenné rady, odbornou pomoc a podporu, kterou mi věnoval při jejím zpracování.

Také děkuji panu Mgr. Petru Prinzovi, vedoucímu střediska Samaritán pro lidi bez domova v Olomouci, dále panu Dušanu Pořízkovi, terénnímu koordinátorovi střediska Samaritán a zaměstnancům denního centra střediska Samaritán. Bez jejich pomoci by tato práce nevznikla.

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2006/07

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

student

Jan MATUCHA

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název práce:

Olomoučtí bezdomovci

Homeless people from Olomouc

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je podat přehled o problematice bezdomovectví ve městě Olomouc, a to podle srovnání s jinými městy v ČR a z vlastního terénního výzkumu, při kterém bude student vcházet v kontakt s vybranými lidmi bez domova a s jejich okolím.

Struktura práce:

1. Definování pojmu „olomoucký bezdomovec“. Řešení problému bezdomovectví v jiných městech a zemích, přístup v Československu v období od 1. republiky do současnosti.
2. Anketa mezi bezdomovci na téma: Denní a roční životní cyklus „typického“ bezdomovce, zdravotní péče, skladba a preference stravy, ubytování, životní perspektiva, aj.
3. Pohled na bezdomovce ze strany Městské police, zdravotníků, úřadů, ostatních obyvatel.
4. Bezdomovectví jako alternativní životní strategie? Návrh řešení.

Rozsah grafických prací: mapa četnosti výskytu bezdomovců na katastru Olomouce

Rozsah průvodní zprávy: 12 000 slov

Seznam odborné literatury:

Foddy, W.: Constructing questions for interviews and questionnaires : theory and practice in social research. Cambridge University Press, Cambridge, 228 s., 1993.

Haasová, J.: Jak žijí v Olomouci ženy bez domova? UP Olomouc, Olomouc, 100 s., 2005.

Hradecký, I., Hradecká, V.: Bezdomovství - extrémní vyloučení. Naděje, Praha, 107 s., 1996.

Mareš, P.: Sociologie nerovnosti a chudoby. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 248 s., 1999.

Sekot, A.: Sociologie v kostce. Paido, Brno, 142 s., 2002.

Silverman, D.: Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka. Ikar, Bratislava, 327 s., 2005.

Internetové zdroje:

Fosburg, L.B., Dennis, D.L. (Eds.) Practical Lessons: The 1998 National Symposium on Homelessness Research, US Department of Housing and Urban Development and the U.S. Department of Health and Human Services, August 1999.

(aspe.hhs.gov/progsys/homeless/symposium/Toc.htm)

Heczko, E., Hecko, S.: Bezdomovci a my. 6, 2001, (www.getsemany.cz)

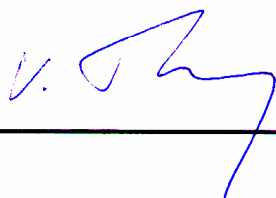
United States Dept. of Health and Human Services, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation Homelessness (<http://aspe.hhs.gov/homeless/index.shtml>)

Homelesspages. (www.homelesspages.org.uk)

Vedoucí bakalářské práce: Michal Bíl

Datum zadání bakalářské práce: 3. července 2006

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2007

vedoucí katedry

vedoucí bakalářské práce

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Cíl práce.....	8
3. Metodologie.....	9
4. Lidé bez domova, neboli bezdomovci.....	10
4.1. Co je to domov?.....	10
4.2. Kdo je bezdomovec?.....	10
4.3. Kdo je olomoucký bezdomovec?.....	11
5. Situace bezdomovců v zahraničí.....	12
5.1. Finsko.....	12
5.2. Maďarsko.....	14
5.3. Švýcarsko.....	15
5.4. Londýn.....	15
6. Situace v Československu v období od 1. republiky do roku 1989.....	16
7. Současná situace v ČR.....	17
8. Situace v městě Olomouci.....	18
9. Anketa mezi bezdomovci.....	23
9.1. Výsledky ankety.....	24
9.1.1. Obecný přehled.....	24
9.1.2. Ukázkový rozhovor s respondentem ankety.....	30
10. Pohled na bezdomovce ze strany Městské policie Olomouc.....	33
11. Pohled na bezdomovce ze strany zdravotníků.....	34
12. Pohled na bezdomovce ze strany úřadů.....	36
13. Jak občané vnímají bezdomovce.....	37
14. Bezdomovství jako alternativní životní strategie.....	38
15. Návrh řešení problematiky bezdomovství.....	40
16. Závěr.....	42
17. Shrnutí.....	44
18. Summary.....	45
19. Seznam použitých zdrojů.....	46
20. Seznam příloh.....	50

1. Úvod

Lidská společnost se vyvíjí už po několik tisíciletí. V dobách pravěku bylo hlavním cílem našich prapředků hlavně přežití, tj. zabezpečení přísunu potravy a nalezení místa, kde se budou cítit v bezpečí. Ovšem čas neúprosně běžel kupředu a spolu s ním i rozvoj lidské společnosti. S příchodem lepších a lepších technických vynálezů se lidská společnost stále více vyvíjela, ovšem tento rozvoj, tento pokrok společnosti, již začal být ne vždy dostupný pro všechny. Začaly se formovat společenské vrstvy, lidé se stávali bohatšími anebo naopak chudšími. A čím více se společnost rozvíjela, tím více lidé bohatli a tím více se stávali chudými. Tedy, chudoba se stala nedílnou částí společnosti. Existuje určitě spousta úrovní chudoby a každá společnost či každý lidský jedinec ji vnímá jinak. Ovšem z pohledu evropské kultury je ztráta příbytku a nemožnost si následně vybudovat či získat nový pro většinu lidí tou nejnižší úrovní chudoby. Leckdo by takového člověka, který žije bez střechy nad hlavou, označil za bezdomovce. Ale aby se člověk stal bezdomovcem, musí ztratit i něco mnohem více, než svůj majetek. Musí ztratit svůj domov...

Téma práce je zaměřeno na předem vymezenou skupinu lidí, tedy na bezdomovce žijící na území města Olomouce. Existuje několik stupňů bezdomovství, tato práce je však zaměřena pouze na tzv. zjevné bezdomovství, tj. na bezdomovce, kteří přespávají na ulici (viz příloha 1). Podle typologie ETHOS, kterou vypracovala evropská organizace FEANTSA (viz příloha 2), se jedná o koncepční kategorii bez střechy. V celé práci je pro stav bez domova používán pojem bezdomovství, ovšem správně je i bezdomovectví (*Haasová, 2005*).

2. Cíl práce

První část práce se bude zabývat obecnou charakteristikou jevu bezdomovství. Tím, co je to domov a co tedy člověk bez domova ztrácí. Bude následovat stručný popis situace, jak se s bezdomovstvím vyrovnávají určité státy či města. Další částí teoretického úvodu bude ohlédnutí se do historie. Jak se s problémem bezdomovství vyrovnávala Československá republika a poté Česká republika od roku 1918 až do současnosti.

Druhá část práce bude shrnutím vlastního terénního průzkumu mezi bezdomovci, který byl prováděn na území statutárního města Olomouce a měl za účel nastínit obraz toho, jak žije klasický olomoucký bezdomovec.

Třetí část práce se bude věnovat názorům a postojům olomouckých institucí a olomouckého obyvatelstva na samotné bezdomovce.

Poslední část bude autorovým zamyšlením nad celkovou situací bezdomovců, nad tím, jestli bezdomovství lze považovat za styl života a nad možnostmi řešení této situace.

Celkový cíl práce je podat zprávu o tom, jak vypadá klasický olomoucký bezdomovec, jak on sám prožívá svůj život a jak ho vnímá olomoucké obyvatelstvo. Hlavní důraz bude kladen na data sesbíraná v terénu při rozhovorech, jak se samotnými bezdomovci, tak s pracovníky azylových zařízení pro lidi bez domova.

3. Metodologie

Prvním krokem k vypracování bakalářské práce bylo shromáždění dostupné literatury na téma bezdomovství. Po jejím prostudování a též po prostudování relevantních internetových zdrojů byl napsán teoretický úvod. Poté začal vlastní terénní výzkum. Nejdříve byly navázány kontakty s pracovníky azylových zařízení, při kterých proběhlo i první seznámení s lidmi bez domova. Po sestavení otázek začalo dotazníkové šetření mezi bezdomovci. Zároveň probíhaly rozhovory s kompetentními osobami z azylových zařízení pro zpřesnění situace. Průzkum byl také prováděn mezi širokou veřejností a byly zjišťovány názory daných institucí na problematiku bezdomovství. Po dokončení terénního výzkumu byla nasbíraná data zpracována nebo ponechána v původní formě.

4. Lidé bez domova, neboli bezdomovci

4.1. Co je to domov?

Touto otázkou by měla celá práce asi začít. Je nutné si nejprve zodpovědět, co že je ten domov, o co tedy lidé bez domova přicházejí. Jak tedy lze definovat domov? Pro mnoho z nás je to místo, kde se můžeme vrátit v době krize, kde odpočíváme, kde bydlíme, kde se stýkáme s rodinou, kde se cítíme bezpečně. To vše patří k základním charakteristikám domova. V odborné literatuře se používá např. tato definice domova: Je to určité místo, které nám dává více než jen střechu nad hlavou. Domov uspokojuje naše potřeby fyzické, psychické i sociální. Je to místo spokojeného života, kde se cítíme dobře a rádi se do něj vracíme. Jsme v něm mezi blízkými lidmi, můžeme se někomu svěřit se svými radostmi, štěstím, ale i starostmi a trápením. Je to místo, kde jsme doma. (*Haasová, 2005*)

Předchozí odstavec dobře popisuje, co skutečně domov je. Není to, jak by se na první pohled mohlo zdát, pouze náš dům či byt. Domovem nelze nazvat pouze tyto nemovitosti. Aby se určité prostory staly našim domovem, musí se do nich vnést i duše. Pokud bychom zašli do krajního případu, lze nazvat i bohatého podnikatele bezdomovcem, jestliže žije v hotelovém pokoji a nemá vlastní domov. Protože tento hotelový pokoj, sic vybaven nejmodernějším nábytkem a příslušenstvím a podporován různými službami, velmi těžko dokáže poskytnout onomu podnikateli prostor pro uspokojení jeho psychických a sociálních potřeb. Nehledě na to, že ubytování v hotelu lze považovat za dočasné a do budoucna nejisté bydlení.

4.2. Kdo je bezdomovec?

Již jsme si objasnili, co je to domov. Pokud člověk z jakéhokoliv důvodu ztratí svůj domov, stává se člověkem bez domova, bezdomovcem. Existuje několik definic, které objasňují tento pojem, ovšem obecně platná definice neexistuje. Mezinárodní právo definuje bezdomovce jako osobu bez státní příslušnosti, nemající občanství žádného státu. (*Magistrát města Brna, 2006*) Použitím této definice v rámci státu bychom došli k zjištění, že bezdomovci v mnohých státech vlastně ani neexistují. Další definice, které se objevují v odborné literatuře definují bezdomovce či bezdomovství různě. Mareš (*1999*) uvádí, že

„...bezdomovství je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace“. Při rozhovoru s pracovníkem azylového domu, byl za bezdomovce označen člověk, který obývá prostor neurčený k bydlení.

Jelikož je bezdomovství součástí skoro každé společnosti a většina společností vytváří určitou formu státu, měl by tedy i samotný stát ve svém právním řádu definovat pojem bezdomovství. Ovšem, ne vždy je tomu tak. V západní Evropě je již tento pojem často implementován do právního řádu státu. Např. ve Velké Británii existuje zákonná definice bezdomovství již od roku 1977, ze zákona (homelessness legislation) se vede ústřední registrace bezdomovců za pomoci přidělených identifikačních čísel. Pojem bezdomovec byl definován tak, že se jím rozumí osoba, která přespává na ulici minimálně šest měsíců a byla oslovena a zaregistrována některým z týmů streetworkerů jmenovaných vládou. Každý bezdomovec musí své registrační číslo uvést při jakémkoliv jednání s úřady nebo při využívání existujících ubytoven pro bezdomovce. Údaje velmi široce a podrobně sbírají místní úřady a publikují jednak na místní úrovni, jednak sumárně pro Anglii, Skotsko, Wales a Severní Irsko. (Hradecký a kol., 2004) Ale situace v České republice a celkově v postkomunistických zemích již není tak pozitivní. V českém právním řádu definici bezdomovství nenajdeme. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách používá pro bezdomovce dva pojmy („osoby bez přístřeší“ a „osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“), ale nevysvětluje jejich definici. (Hradecký, 2006a) Naopak např. v Lotyšsku je právní definice bezdomovce uveřejněna v zákoně o sociální pomoci z roku 1995. Podle tohoto zákona se za bezdomovce považuje osoba, která nemá trvalé bydliště. (FEANTSA, 2004)

4.3. Kdo je olomoucký bezdomovec?

Za olomouckého bezdomovce lze považovat člověka, který splňuje výše uvedená kritéria a pobývá na území města Olomouce, ovšem nemusí být původem z Olomouce. Olomoucký bezdomovec není ničím výjimečný a zcela odpovídá obecným definicím, které se snaží o charakteristiku lidí bez domova.

5. Situace bezdomovců v zahraničí

Ať je země chudá či bohatá, ať je město malé či velké, ve všech těchto prostředích se mohou vyskytovat a také vyskytují lidé bez domova. Jediné, co se mění je způsob, jakým k těmto lidem přistupují místní orgány státní správy či další organizace. Každý stát má, nebo by spíše měl mít, vypracován určitý plán, jak předcházet situaci, kdy se lidé ocitnou bez domova, popř. jak tuto situaci posléze řešit. Pro ilustrativní pohled, jak se tento problém řeší v zahraničí, nyní následuje stručná charakteristika dvou zemí, která je zaměřena na služby pro bezdomovce a na bezdomovství v těchto zemích obecně. Bylo vybráno Finsko, jako země se silným sociálním systémem a dlouhodobou demokracií a Maďarsko, které zastupuje bývalé komunistické země. Dalším příkladem je přístup k lidem bez domova ve Švýcarsku. Zde se ovšem již nejedná o popis dostupných služeb, ale o osobní zkušenosti Petra Prinze, vedoucího střediska Samaritán pro lidi bez domova v Olomouci. Posledním zahraniční ukázkou již není celá země, ale Londýn, hlavní město Velké Británie.

5.1. Finsko

Finsko lze považovat za evropskou zemi, která má jednu z nejlépe propracovaných strategií proti bezdomovství. Zlom nastal v roce 1987, kdy vláda vypracovala celkový plán na podporu bezdomovců. Ten počítal se stavbou sociálních domů, s vytvářením sociální podpory a zdravotnické péče a zaměřoval se na poskytnutí obydlí, které by splňovalo alespoň minimální životní standardy, pro každého bezdomovce. Funkčnost této politiky lze podpořit čísly: v roce 1987 bylo v celé zemi na 18000 bezdomovců, v roce 2001 okolo 10000 bezdomovců. Za 14 let tedy klesl počet takto postižených osob téměř o polovinu. Hlavní příčinou bezdomovství ve Finsku jsou příliš vysoké náklady na vlastní bydlení, a to zejména v hlavním městě Helsinky. A právě více než polovina bezdomovců přebývá v hlavním městě. (FEANTSA, 2006a)

Každý rok vychází zpráva Housing Market Survey, která pojednává o celkové situaci bezdomovců ve Finsku a je většinou datována k 15. listopadu. V této zprávě je uvedena definice bezdomovců, kteří spadají do kategorie ETHOS 1, jako lidí, kteří žijí venku, na schodištích, v nočních úkrytech, kteří postrádají stále ubytování, kteří žijí

v různých typech dočasných úkrytů a kteří se přemísťují z jednoho úkrytu do druhého. (Edgar, Meert, 2005)

Obecně, ve Finsku je obtížně přesně definovat kategorie zařízení, která dočasně slouží pro ubytování bezdomovců. Pro krátkodobé pobyt (většinou přes noc) jsou používány zařízení pojmenována jako *ensisuoja* (nouzové přístřeší) a nebo také *yömaj* (noční přístřeší). V České republice lze tyto zařízení přirovnat k noclehárnám. Ovšem, mnoho z center, která provozují města jako útočiště pro bezdomovce, se nazývá *asunnottomien palvelukeskus* (centra služeb pro bezdomovce). Tyto zařízení poskytují nejen možnost jednorázového přespání, ale zajišťují také mnoho jiných sociálních služeb pro bezdomovce. Hlavními zařízeními, které poskytují ubytování pro bezdomovce jsou *asuntola* (hostely). Jsou většinou provozovány neziskovými organizacemi, ale už existují i zařízení, která jsou pod správou soukromníků. (Edgar, Meert, 2005)

Ubytovny pro ženy nejsou ve Finsku započítávány jako místa pro bezdomovce. Několik ubytoven provozuje *The Federation of Mother and Child Homes and Shelters*. I jiné organizace vyčleňují v rámci svých zařízení byty či části ubytoven pro ženy. Ovšem, v poslední době vzrůstá počet žen, které přicházejí do Finska jako imigrantky a které posléze využívají tyto ubytovny, jelikož nemají jinou možnost. Počet takových žen se odhaduje na 30%. (Edgar, Meert, 2005)

Pro žadatele o azyl jsou zřízena přijímací centra, jejichž kapacita je asi 2500 míst. V těchto zařízeních čekají žadatelé o azyl, než bude jejich žádost vyřízena.

Finská vláda též myslí na vězně, kteří mají být brzo propuštěni a kteří nemají kde bydlet. V listopadu 2004 tvořil počet takových bezdomovců 280 lidí. Ovšem, toto číslo je pouze odhadem místních úřadů a ve skutečnosti je mnohem vyšší. Podle vězeňské správy má 29% vězňů, kteří strávili ve vězení více než 6 měsíců, problémy s ubytováním. Tímto výpočtem se dostáváme k číslu okolo 500 bezdomovců – bývalých vězňů. (Edgar, Meert, 2005)

Ve Finsku existuje spousta zařízení, která se věnují podporovanému bydlení pro bezdomovce. Obecně se tento koncept nazývá jako *Asumispalvelu* – ubytovací služby. V praxi je ovšem mnohem více zařízení v této kategorii – *tukikoti* (domy s podporou), *puolimatkantot* (domy na půl cesty), *hoitokoti* (pečovatelské domy) a *perhekoti* (rodinné domy). Většina ubytovacích služeb pro bývalé bezdomovce nese název *tukiasunnott* (obydlí s podporou), ale užívá se taky název *palveluasuntu* (ubytování se službami / chráněné ubytování). Ovšem, neexistuje statistická kategorie pro bezdomovce, kteří využívají služeb

těchto institucí. Tito bezdomovci jsou zahrnuti do počtu lidí v domovech důchodců či v domovech pro mentálně postižené občany. (Edgar, Meert, 2005)

5.2. Maďarsko

Maďarská republika má jako jeden z mála z nedávno přijatých států do EU velmi dobře zpracovanou definici bezdomovství, která je zároveň i uzákoněna. Tato definice zní: bezdomovec je osoba, která nemá trvalé bydliště a která je registrovaná v instituci, poskytující ubytování pro bezdomovce; za bezdomovce je též považována osoba, která tráví noci na veřejných místech či na místech s nedostatečnými podmínkami pro život. (FEANTSA, 2004)

V současné době hrubé odhady o počtech bezdomovců hovoří o číslech 30 000 – 50 000 lidí. Pouze asi 10 000 z nich může využívat služeb azylových domů a nocleháren. V hlavním městě Budapešti se nachází asi 50 % z celkového počtu bezdomovců, další velká skupina se nachází hlavně ve východních krajích Maďarska a poté samozřejmě ve všech velkých městech. (FEANTSA, 2006b) Je zajímavostí, že bezdomovci v hlavním městě a v jeho okolí žijí i v lesích, což představuje problém pro lesníky a turisty. Počet těchto bezdomovců se odhaduje na několik stovek a většinou přežívají ve stanech či v jeskyních (FEANTSA, 2007).

Od roku 1999 se každoročně provádělo sčítání bezdomovců, a to 3. února mezi 17:00 a 24:00. V roce 2005 byl zaveden nový postup sčítání bezdomovců, kteří nocují venku či využívají dočasné instituce (což odpovídá kategoriím ETHOS 1 a 2). Průzkum byl prováděn v hlavním městě a v dalších 9 městech. Sčítání bylo založeno na osobním kontaktu bezdomovce a sčítacího komisaře. V tomto průzkumu bylo spočítáno 3 000 osob spících venku, 1 800 osob využívajících noclehárny a 2 800 osob v azylových domech. Podle sčítání, které proběhlo v roce 2001, žije téměř 4 000 osob v centrech sociální péče pro bezdomovce. Toto sčítání definovalo takové centrum jako skupinu lidí, která žije v ústavu a je zde ubytována státem; kde obytnou jednotkou je pokoj či společný prostor vhodný pro ubytování a stravování 5 a více lidí. Podle registru bylo v roce 2005 v Budapešti v takových ubytovnách k dispozici 1 800 lůžek a 200 lůžek v nízkoprahových zařízeních. Pro bezdomovce, kteří opouštějí azylové domy, vznikl v roce 2004 nový program, který jim poskytuje podporu v placení nájmu vlastního bytu po 6 měsících.

Podpora dosahuje poloviny nájmu na nejlevnější byty na trhu. Takových bytů s podporou je nyní v zemi asi 700. (Edgar, Meert, 2005)

5.3. Švýcarsko

„Životní úroveň ve Švýcarsku je zcela někde jinde (myšleno v porovnání s Českou republikou, pozn. autora) a z toho vyplývá i stav nejnižších sociálních vrstev. Takže člověk, který je tam docela chudý, tak je na tom nesrovnatelně lépe oproti tomu, jak jsou lidé chudí u nás. Sociální služby jsou tam zajištěny tak, že nemají existenční problémy jako u nás. To znamená, že jejich práce je brána vážně. Služby, které jsou poskytovány tam, mají mnohem více nízkoprahový charakter, to znamená, že slouží všem. A pomáhají opravdu těm lidem, kteří u nás ze sociálního systému vypadnou úplně. Tam ty služby jsou zaměřeny na lidi, kteří se u nás do sociálních služeb vůbec nedostanou. A ta nízkoprahovost, ta si myslím, že je i výhodou, protože se snaží o motivaci, o pozitivní přístupy, kdežto u nás řada věcí je a musí být postavena na restriktivním režimu a na tom, že služby se musí bránit proti přívalu osob, které jsou velmi problémové a kapacitně je ta služba nemůže zvládnout.“ (rozhovor s Mgr. Petrem Prinzem)

5.4. Londýn

Systém podpory osob bez přístřeší upravuje vládní vyhláška, která vešla v platnost v letech 1999 – 2000. Vyhláška nařizuje, aby veškeré smlouvy o realizaci této sociální činnosti na území Londýna byly podrobeny konkurznímu řízení. V důsledku vyhlášky pak mohou zimní útulky a s nimi související služby provozovat pouze agentury a organizace, které obdržely povolení RSI (Rough Sleepers Initiative), financující tento typ pomoci. Současně došlo k redefinování pojmu „bezdromovci“, jimiž se nyní rozumí osoby, které přespávají na ulici minimálně 6 měsíců a byly osloveny a zaregistrovány některým z týmů streetworkerů jmenovaných vládou. Každý bezdromovec obdrží své registrační číslo, které musí uvést při jakémkoliv jednání s úřady nebo pokud využívá existujících ubytoven pro lidi žijící na ulici. Systém umožňuje sledovat pohyb jednotlivých osob na území Londýna. Pracovní týmy rovněž mají pravomoc vybírat a rozdělovat klientům volná místa v ubytovnách. Zařízení poskytující ubytování bezdromovcům jsou v provozu zpravidla od

začátku prosince do konce března, kdy je ve Velké Británii nejchladnější počasí. Poskytují teplé jídlo, noclehy, sprchy a poradenství ohledně sociálního zabezpečení. V návazných programech jsou akcentovány vzdělávací aktivity, základní zdravotní péče a péče o další ubytování klientů. (*Zjevné bezdomovství v Praze, 2003*)

6. Situace v Československu v období od 1. republiky do roku 1989

Bezdomovství není pouze fenoménem dnešní doby, ale provází lidstvo samozřejmě již od jeho počátků. Vždy se našel někdo, kdo neměl svůj domov a jen tak se toulal po světě. Dříve byli tito lidé označováni za přítěž a nikdo se o ně nestaral, jedinou starostí bylo, aby se nevyskytovali v mém městě. Ovšem s rozvojem společnosti začal být vnímán i problém bezdomovství vážněji. Tak tomu samozřejmě bylo i v českých zemích.

Situaci kolem bezdomovství za 1. republiky řešilo tzv. domovské právo. Kořeny tohoto zákona sahají do roku 1849, tedy ještě do doby, kdy náš stát byl součástí Rakouského císařství. Toto právo spojovalo každého člověka s určitou obcí. Tento vztah vznikl buď narozením člověka v dané obci, přestěhováním se do dané obce (kde ovšem bylo nutno o přiznání domovského práva požádat), ale také mohlo být domovské právo člověku přiděleno při získání služebního místa v obci. Toto právo zaručovalo člověku nerušený pobyt ve vlastní obci, právo na chudinské zaopatření a právo na zaopatření ve stáří. Na jedné straně bylo tedy domovské právo závazkem obce vůči svému občanu, na straně druhé bylo nástrojem, jak se zbavit různých přivandrovců a osob v obci nechtěných - obec domovské právo neudělila a poslal člověka tzv. postrkem do jeho domovské obce a na její náklady. Dokument, jenž potvrzoval domovské právo se nazýval domovský list. Toto právo zaniklo po roce 1945. (*Zajíček, 2006*)

S nástupem komunistického režimu do naší země se i zcela změnil postoj k bezdomovství. Vládnoucí strana KSČ nedopustila, aby bezdomovství oficiálně existovalo. Na první pohled lze tedy říci, že bezdomovci nebyli. Ovšem, tento pohled by byl mylný. Avšak literatura a nebo jiné relevantní zdroje na toto téma dostupné nejsou. Jelikož problém v této době oficiálně neexistoval, nebyly napsány na toto téma žádné práce a ani neprobíhaly žádné výzkumy. Jedním z mála vhodných informačních zdrojů o problematice bezdomovství za dob komunismu jsou zkušenosti pracovníků azylových domů. Jedním z nich je i pan Petr Prinz, nynější vedoucí střediska Samaritán pro lidi bez domova v Olomouci. Zde je uveden jeho názor:

„Je to jednoduché. Prostě bezdomovství neexistovalo z prostého důvodu: nebylo možné, aby tady někdo fungoval tak nějak bezprizorně, bez práce, bez bydlení. A řešilo se to tím, že pokud naplňoval životní styl bezdomovce, tak v naprosté většině případů se ocitl i ve vězení za zahálku nebo za příživnictví. Nemalou měrou si myslím, že bezdomovství bylo tzv. řešeno něčím jiným, než azylovými domy. Např. podnikové ubytovny. Ty měly kapacitně docela silné zázemí, mohly ubytovat celou řadu problémových lidí. V souvislosti s tím státní podniky musely zaměstnávat řadu problémových lidí. Řekněme, že to byla taková jako by pracovní rehabilitace, kde se jako by pracovalo a jako by bydlelo.“

7. Současná situace v ČR

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 se ovšem situace obrátila o 180°. Bezdomovství, které předchozí režim zhruba 40 let označoval jako problém, který se nás netýká, se po revoluci stalo vážným společenským tématem. Prvním impulsem pro náhlé zvýšení počtu bezdomovců byla prezidentská amnestie na přelomu let 1989 a 1990, kdy z vězení v krátkém časovém intervalu vyšlo téměř 15 000 osob, z nichž stovky byly bez domova. Tito lidé přežívali zejména kolem nádraží velkých měst. To donutilo radnice těchto měst zřizovat první noclehárny a azylové domy na pomoc lidem bez domova. Ovšem již dříve podobná zařízení začaly provozovat neziskové organizace. V současné době existuje síť sociálních služeb pro bezdomovce, kterou provozují nestátní neziskové organizace (NNO) a města. Typologicky jsou to ubytovací služby (noclehárny, azylové domy pro muže, azylové domy pro ženy a matky s dětmi, domy na půli cesty), ambulantní služby (denní centra) a terénní služby (streetwork). Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2005 podporovalo projekty s celkovou lůžkovou kapacitou 4975 míst. Kromě toho existuje několik stovek míst, které zřídili a financují kraje nebo města. (Hradecký, 2005a)

Jak již bylo řečeno dříve, český právní řád nezná pojem bezdomovec. V žádném zákoně tento termín není vysvětlen a ani objasněn. Zákon o sociálních službách používá pro bezdomovce dva pojmy („osoby bez přístřeší“ a „osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“), ale nevysvětluje jejich definici. Ovšem snaha vytvořit definici tohoto pojmu existuje. Zabývá se jím projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců ČR. Tento projekt zahájený 1. října 2005, se snaží navrhnout komplexní strategii integrace sociálně vyloučených osob (obětí domácího násilí, obětí trestné činnosti, osob bez přístřeší, osob po výkonu trestu, osob sociálně vyloučených nebo ohrožených sociálním

vylouením). Dal si za cíl zmapovat současný stav bezdomovství, služeb poskytovaných v této problematice a ověření některých aktivit na pilotních projektech. Jednou z jeho aktivit je i stanovení definice bezdomovství pro Českou republiku. (*Sdružení azylových domů v ČR, 2005*)

Přesný počet lidí bez domova pro celou ČR neexistuje. Jsou k dispozici pouze odhady. Ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém odhadu uvádí počet lidí bez domova kolem 10 000 (*Události, komentáře, 1.3.2007*). Poté existují i odhady pro určité části ČR. Jeden z těchto odhadů je z roku 2005 a byl zaměřen na území ČR, na kterém žije 38% obyvatel naší republiky (města). Odhad byl zpracován NNO a hovoří o počtu bezdomovců v intervalu 4450 – 6200 lidí. (*Hradecký, 2005b*) V našich dvou největších městech proběhlo sčítání bezdomovců – Praha 2004, Brno 2005. Ovšem i tato sčítání lze považovat za neúplná. Dle závěrečné zprávy ze sčítání v Praze, počty zjištěné při takových průzkumech zachycují pouze 65 % až 75 % všech bezdomovců. (*Hradecký a kol., 2004*)

8. Situace v městě Olomouci

Město Olomouc je krajským městem Olomouckého kraje a také jeho přirozenou metropolí. Na území zhruba 103 km²¹ žije 100 168 obyvatel. (*ČSÚ, 2007*) Toto sídlo, oproti venkovským oblastem a menším městům, nabízí více pracovních příležitostí a možností bydlení. Mnoho lidí se proto stěhuje do této metropole Olomouckého kraje za lepší práci a bydlením. Podobný trend lze pozorovat i u lidí bez domova, kteří si od většího sídla slibují více možností na vlastní přežití. S touto skutečností se samozřejmě musí vyrovnávat i samotné město Olomouc. Abychom si mohli představit alespoň hrubý obrázek o situaci v městě, je zde uvedeno několik čísel, která byla prezentována na semináři „Člověk bez domova nebo bezdák?“, která se konala 2. května 2007 v knihovně Vojenské nemocnici. Na tomto semináři přednášel Mgr. Petr Prinz.

- na území města je 150 – 200 zjevných bezdomovců
- 17 – 20 % z nich tvoří ženy
- 10 % jsou cizinci
- 35 % má trvalé bydliště v Olomouci
- až 60 % nemá hrazeno zdravotní pojištění

---

¹ vypočítáno přepočtem z údaje 10 333 ha, který je uveden na příslušné webové stránce

Pro porovnání situace v městě Olomouci s jinými městy ČR použijeme výsledky ze sčítání bezdomovců, která proběhla v našich dvou největších městech – v Praze (*Hradecký a kol., 2004*) a v Brně (*Magistrát města Brna, 2006*).

Sčítání v hlavním městě Praze se uskutečnilo 19.2.2004 a realizovalo jej 242 sčítacích komisařů v 82 sčítacích okrscích a na 21 vybraných zastávkách a konečných stanicích MHD. Samotný terénní průzkum trval zhruba od 18.00 do 23.00. Za tuto dobu bylo sečteno 3 096 osob bez domova, z toho 2 662 mužů (85,99 %) a 434 žen (14,01 %). (*Hradecký a kol., 2004*)

Město Brno je druhým největším městem ČR a krajským městem Jihomoravského kraje. V roce 2003, konkrétně 1. března v době od 20.00 do 22.00, proběhlo na území města Brna sčítání bezdomovců. Město bylo pro potřeby sčítání rozděleno na 27 sčítacích okrsků. Celkový počet sečtených bezdomovců dosáhl 1 179 osob, z toho 852 mužů (72,5 %) a 327 žen (27,5 %). (*Magistrát města Brna, 2006*)

Pro srovnání těchto dvou výsledků se situací v městě Olomouci nemáme ovšem podobné výsledky. Řádné sčítání bezdomovců zde neproběhlo, ovšem, dle vyjádření Petra Prinze, je situace v Olomouci relativně stejná: „*Naše odhady směřují k tomu, že proporcionálně, tak jak je velká Praha a jaké má počty a jakou má problematiku bezdomovství, tak adekvátně přímo úměrně je na tom Olomouc. Takže my ty počty odhadujeme asi do 500 lidí, kteří jsou bez domova – uživatelé sociálních služeb, lidé na ulici, lidé žijící v provizoriu.*“ A proč ještě na území města Olomouc neproběhlo sčítání bezdomovců? Dle vyjádření Petra Prinze není třeba: „*V Olomouci je to o něčem jiném, protože my si tady ty počty můžeme odhadnout z jiných ukazatelů, mnohem kvalitněji než třeba v Praze, kde ta čísla díky různosti služeb, různosti lokalit a vlastně i cílové skupiny jsou obtížně zjistitelná.*“

Jak již bylo napsáno výše, na území města Olomouce ještě nebylo provedeno souhrnné sčítání bezdomovců. Proto uvedená čísla jsou víceméně odhady, ovšem odhady založené na práci s lidmi bez domova v tomto městě a tudíž tyto údaje lze považovat za docela přesné. Jestliže porovnáme podíl žen bez domova na celkovém počtu bezdomovců v Olomouci s podílem žen v Praze – 14,09 % či Brně – 27,5 %, vychází nám, že Olomouc se v této statistice příliš neliší. Bezdomovci, kteří nemají státní občanství ČR pocházejí především ze Slovenska (*Mgr. Petr Prinz*). Důvodem, proč se u nás stanou bezdomovci, je často jejich migrace za prací. Mnohdy se ovšem jedná o práci na černo či nejistou práci a po její ztrátě zůstávají bez peněz na ulici, bez možnosti návratu zpět domů (mnohdy ani o to nestojí z důvodu přetrhání rodinných vazeb či kriminální minulosti). Dalším důvodem je

hlavně u mladých bezdomovců, kteří jsou závislí na drogách, liberálnější postoj vůči drogám v naší republice než na Slovensku. (*ústní sdělení Dušana Pořízky, terénního pracovníka Charity Olomouc*) Odhad počtu bezdomovců, kteří mají trvalé bydliště v Olomouci zcela koresponduje s obecně přijímanou myšlenkou, že ve všech větších městech dochází ke stahování bezdomovců do tohoto sídla z jeho širokého okolí. Je pochopitelné, že zdravotní pojištění si lidé bez domova neplatí. Pouze za ty, co pobírají důchod či sociální dávky, platí toto pojištění stát. Ostatní, v drtivé většině nepracující, jsou bez zdravotního pojištění.

Pro pomoc bezdomovcům existuje na území města Olomouce několik zařízení. Hlavní tři z nich jsou níže stručně popsána. Dvě jsou provozována samotným statutárním městem, provoz třetího zajišťují nevládní organizace. (zpracováno dle „Olomouckého průvodce pro lidi v sociální krizi a bez domova“ a dle osobních poznatků autora práce)

1. Azylový dům, zařízení Statutárního města Olomouce pro muže

Toto azylové zařízení se nachází na severu města, konkrétně na ulici Řepčínská 113, a jak již je z názvu patrné, jedná se o zařízení určené pouze pro muže. Poskytuje dlouhodobé ubytování pro muže, kteří se dostali do složité životní situace a jsou bez domova. Ubytovací smlouva se uzavírá na 6 měsíců. V zařízení se nevaří, ale jsou k dispozici prostory pro vlastní přípravu jídla. Ubytovací kapacita je 70 lůžek, z toho je 9 vyhrazeno pro krátkodobý azyl, 57 pro klasické ubytování a 4 lůžka se nachází v sociálních bytech.

Obr. 1: Azylový dům, zařízení Statutárního města Olomouce pro muže
(Jan Matucha, 16.07.2007)

2. Domov pro ženy a matky s dětmi, zařízení Statutárního města Olomouce pro muže

Domov pro ženy a matky s dětmi se nachází v jižní části města, na ulici Holečkova 7. Celková kapacita zařízení je 12 míst. Domov je určen pro krátkodobé ubytování ženám, matkám s nezletilými dětmi a těhotným ženám starším 18-ti let.

3. Azylový dům Samaritán

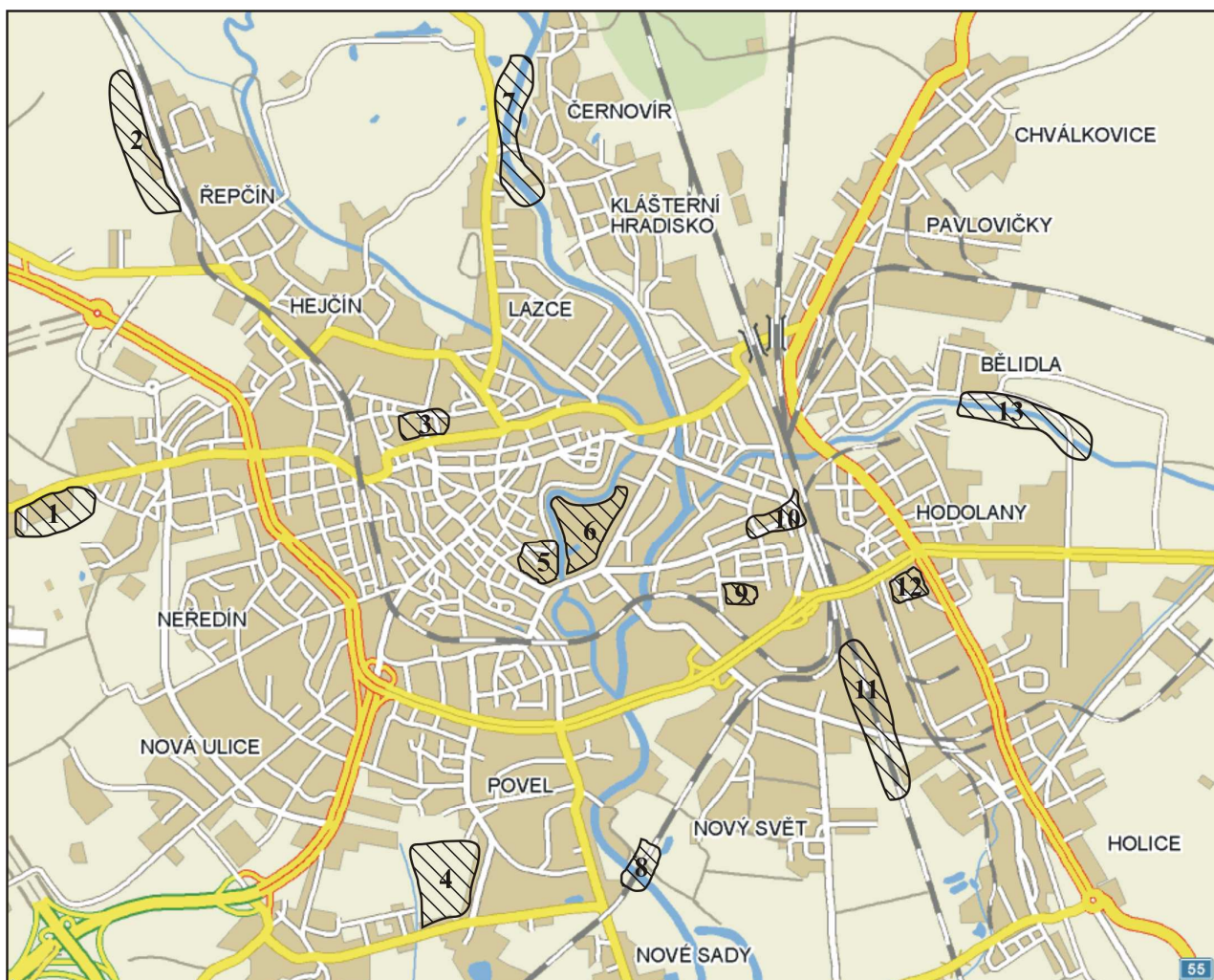
Azylový dům Samaritán již není provozován městem Olomouc, ale jeho provoz spadá pod organizaci Charita Olomouc. Toto zařízení nabízí lidem bez domova všechny dostupné služby. Je zde umístěno denní centrum, ve kterém se v pracovní dny vydává polévka. Dále také nocležna pro muže, kde je možno za jednorázový poplatek přenocovat. Dalším stupněm je azylový dům pro muže a azylový dům pro ženy, ve kterých se již ubytování sjednává na delší dobu. A poslední nabízenou službou jsou sociální byty. Klient musí projít vždy nižším stupněm ubytování a pokud se osvědčí, může postoupit výš.

Obr. 2: Vchod do areálu Charity Olomouc

(Jan Matucha, 20.07.2007)

Na území města Olomouc je několik lokalit, kde se pravidelně zdržují lidé bez domova a kde přespávají. Tyto lokality jsou znázorněny na obrázku 3. Většinou se jedná o opuštěné budovy (1, 3), zahrádkářské kolonie (4, 7, 13) či samotné parky v centru města (5, 6). Hojný výskyt bezdomovců je také kolem hlavního vlakového (10) a autobusového (12) nádraží. Své útočiště si bezdomovci také nacházejí kolem železničních tratí či u řek pod mosty (8, 11). Oblíbené jsou i velké supermarkety (3, 9, 10), kde mají větší šanci něco vyžebrot. Samozřejmý je výskyt v blízkosti azylového domu pro muže (2). *(vypracováno ve spolupráci s Dušenem Pořízkou, terénním koordinátorem střediska Samaritán).*

 Areál výskytu bezdomovců

Obr. 3: Místa výskytu bezdomovců na území města Olomouce

(podkladová mapa: www.mapy.cz)

9. Anketa mezi bezdomovci

Vlastní dotazníkové šetření probíhalo ve třech lokalitách. V denním centru Azylového domu Samaritán, poblíž prodejny Billa na Hynaisově ulici a na hlavním vlakovém nádraží Olomouc. Bylo celkem osloveno 9 osob, z toho byly 2 ženy. Věkové rozpětí respondentů bylo 19 – 66 let. Informace byly získávány formou řízeného rozhovoru s respondentem, odpovědi byly zaznamenávány na diktafon. Jako podklad pro otázky, které byly pokládány, sloužil vzor dotazníku, který byl použit pro potřeby publikace *Profily bezdomovství v České republice (Hradecký, 2005a)*. Otázky byly následující:

1. Spaní – v létě, v zimě, využíváte služeb noclehárny či azylového domu
2. Jídlo – kde obstaráváte jídlo a pitnou vodu
3. Peníze – pracujete nebo pobíráte důchod / sociální dávky; jestliže pracujete, co děláte
4. Celodenní program – co děláte dopoledne, odpoledne, večer
5. Osobní hygiena – kde se sprchujete, kde perete prádlo
6. Zdraví – trápí vás něco, máte svého doktora, navštěvujete ho
7. Kultura – čtete noviny, sledujete TV, zajímá vás dění okolo
8. Vztahy s ostatními bezdomovci, s okolím
9. Osobní údaje – jméno, věk, trvalé bydliště

9.1. Výsledky ankety

Pro to, abychom poznali, jak žije, jak se stravuje a jak spí klasický olomoucký bezdomovec, byla nasbíraná data sumarizována pro každou otázku zvlášť a to nám pomohlo vytvořit hrubý obraz klasického olomouckého bezdomovce. Pro porovnání s reálným olomouckým bezdomovcem je poté uveden i přepis rozhovoru s jedním respondentem.

9.1.1. Obecný přehled

Nocleh

Jelikož se tato práce zaměřovala pouze na zjevné bezdomovce, tedy na ty, kteří doslova žijí na ulici, bylo v naprosté většině odpovědí zaznamenáno, že respondenti přespávají někde venku. Velká část z nich nachází útočiště ve squatech. Squat, s českou výslovností [skvot], jest opuštěná budova, ve které neoprávněně bydlí skupina lidí či skupina lidí bydlících takovým způsobem (*Všeobecná encyklopedie, 1999*). Jak jeden z olomouckých squatů vypadá, lze vidět na obrázcích 4 a 5. Podle odpovědí zde bydlí bezdomovci po celý rok, pouze za opravdu chladných nocí v zimním období využívají služeb noclehárny. Jeden z respondentů odpověděl, že má vlastní zahradní domek, kde bydlí celoročně. Ovšem tuto odpověď nutno brát s rezervou. Při rozhovoru na denním

centru bylo na otázku ohledně bydlení odpovězeno respondentem, že má vlastní squat. Ovšem poté, při návštěvě tohoto squatu bylo zjištěno, že vlastní squat je neuzavíratelný výklenek ve zdi, velikosti zhruba 2 x 2 metry (viz obr. 6). Obecně ve squatech bydlí větší skupinky jednotlivců a to již po delší dobu. Svůj squat považují za svůj domov. Jednotlivci většinou přespávají kde se dá – buď se na nějakou dobu připojí k větší skupince a nebo si najdou vlastní místo (pod mostem, zahrádkářské kolonie atd.).

Obr. 4: Squat u Billy
(Jan Matucha, 19.07.2007)

Obr. 5: Jedna z místností ve squatu u Billy
(Jan Matucha, 19.07.2007)

Obr. 6: Výklenek ve zdi, označený obyvateli za squat
(Jan Matucha, 19.07.2007)

Strava

Obstarávání potravy u lidí bez domova úzce souvisí s jejich příjmem. Respondenti, kteří uvedli, že pobírají sociální dávky, či důchod, také uváděli, že si jídlo kupují. Jedná se o snídaně a večeře, protože naprostá většina bezdomovců využívá služby denního centra Azylového domu Samaritán, kde dochází na obědy (polévka s pečivem). Bezdomovci ve squatu u supermarketu Billa dostávají i nějaké potraviny od tohoto supermarketu, jako odměnu za úklid. Pouze jeden respondent ve své odpovědi uvedl, že jídlo hledá i v kontejnerech. Zde je otázka, zda ostatní respondenti nechtěli uvést tuto odpověď a nebo zda opravdu jídlo v kontejnerech nehledají. Jedna respondentka uvedla, že chodí vařit k bývalému bezdomovci do jeho současného bytu. Co se týče pitné vody, respondenti si ji buď kupují, popř. nabírají na charitě nebo např. na vlakovém nádraží.

Peníze

Metody získávání finančních prostředků u olomouckých bezdomovců jsou různé. Někteří z nich pobírají sociální dávky (3 respondenti), ti starší pak důchod (2 respondenti). Další legální cestou pro získání peněz jsou občasné brigády (2 respondenti), ovšem zde se vyskytuje problém práce na černo. Což je pro bezdomovce nevýhodné, jelikož nemají jistotu výdělku. Možností, jak získat další finanční prostředky, je prodej časopisu Nový prostor (1 respondent). Tento časopis ovšem většinou prodávají bezdomovci, kteří bydlí v azylových domech. Možností přivýdělku je také sběr surovin, hlavně železa. Zde se ovšem již nemusí jednat o až tak legální činnost, otázkou je, co vše je sbíráno. Tuto formu přivýdělku uvedli 4 respondenti. Když si obyčejný člověk má představit bezdomovce, ihned ho většinou napadne žebrání. I to je možnost získání peněz, ovšem při anketě pouze dva respondenti uvedli, že si přivydělávají žebráním. Jelikož situace bezdomovců je mnohdy složitá a tíživá, ubírají se i ke krádežím. Tento způsob přivýdělku uvedli či naznačili 3 respondenti.

Celodenní program

Napsat, jak vypadá klasický den olomouckého bezdomovce je obtížné. Co člověk, to jiný denní cyklus. Činnost, na které se většina respondentů shodla, je každodenní návštěva denního centra za účelem oběda (tedy pouze v pracovní dny, kdy je toto centrum

otevřeno). Bezdomovci, kteří si přivydělávají sběrem, praktikují tuto činnost většinou dopoledne. Někteří se dle svých slov jen tak prochází či čtou noviny. Dva respondenti odpověděli, že pravidelně navštěvují K Centrum, což je zařízení pro osoby trpící drogovou závislostí. Odpoledne a k večeru se většinou scházejí do větších skupin a večer spolu posedí. Na obrázku 7 je vyfoceno jedno místo takových schůzek. Pokud ovšem dochází peníze, jde někdo ze skupiny žebrot či jinak obstarat finanční prostředky. Ke spánku ulehají také podle počasí, když prší, chodí se spát i v 6 hodin odpoledne.

Obr. 7: Místo posezení bezdomovců

(Jan Matucha, 19.07.2007)

Osobní hygiena

Život na ulici není zrovna příliš přející návykům na osobní hygienu. Ovšem, všichni respondenti shodně tvrdili, že využívají služeb denního centra, kde je možnost vyprat si oblečení, osprchovat se a také nové oblečení získat. Nutno podotknout, že při vlastním terénním výzkumu mnozí bezdomovci byli dle vzhledu k nerozeznání od

řadových občanů s vlastním bydlením. Tedy, v rámci možností se každý z respondentů snaží o svou osobní hygienu starat. Ale je samozřejmé, že do ideálního stavu to má daleko.

Zdraví

Žít na ulici, žít bez střechy nad hlavou, žít bez tepla v zimě – to vše se podepíše na zdraví jedince. Nejen na zdraví fyzickém, ale též psychickém. Jak uvádí Mgr. Petr Prinz: „*Nezvratné změny na osobě člověka přichází již po několika týdnech strávených na ulici*“. Při terénním výzkumu uvedli pouze 3 respondenti, že nyní nemají žádné zdravotní potíže, jeden z nich dokonce tvrdil, že doktora celý svůj život nepotřeboval. Ostatní připustili, že zdravotní problémy mají. V odpovědích se vyskytly problémy s plícemi, plíseň na nohách, rakovina hrtanu a „*nějaké bolesti*“. Většina respondentů má svého lékaře. Ti co nemají, nacházejí ošetření drobnějších zranění v zařízeních pro bezdomovce. Respondenti, kteří pobírají určité sociální dávky či důchod, mají placené zdravotní pojištění státem. U ostatních nebyla zaznamenána odpověď, že by jsi sami platili zdravotní pojištění.

Kultura

I lidé bez domova se zajímají o dění kolem sebe. Jejich hlavním informačním prostředkem jsou noviny, obzvláště např. Metro, které je k dostání zdarma. Všichni respondenti uvedli, že noviny čtou. Některé zajímá obecně dění ve světě či u nás, někteří naopak čtou jen horoskopy. Sledování televize již není tak frekventované, jako čtení novin. Je to pochopitelné, jelikož sledovat televize často bezdomovci nemají kde. Ti, kteří uvedli, že sledují TV, tak většinou činí u známých. A hlavním oblíbeným pořadem jsou relace televizního zpravodajství. Z dalších kulturních aktivit jeden respondent uvedl luštění křížovek a sudoku. Další možnost kulturního vyžití nabízejí pracovníci denního centra, kteří občas pouští svým klientům filmy.

Vztahy s ostatními bezdomovci, s okolím

Vztahy mezi bezdomovci jsou různé, tak jako v každé jiné společenské vrstvě. Respondenti, kteří převážně žijí sami, uvedli, že vztahy s ostatními nejsou až tak dobré, popř. jsou neutrální. Ti, kteří naopak žijí ve větší skupině, uváděli, že s ostatními vychází

dobře a leckdy si i pomáhají. Zazněl názor, že „občas jsou lidičky, které nemusím a kteří nemusí mě“.

Vztahy s okolím, tedy s běžnou populací jsou v podstatě normální, dle vyjádření většiny. Ovšem, v poslední době se množí útoky organizovaných skupin proti bezdomovcům. Dle vyjádření pracovníků denního centra se útoky v nedávné době odehrály např. v tramvaji či poblíž prodejny Albert u hlavního vlakového nádraží. Při terénním výzkumu nebyl zaznamenán žádný respondent, který by se stal terčem takového útoku, ovšem věděli o nich. Pouze jeden z bezdomovců vyprávěl, že zažil útok organizované skupiny několika mladých mužů. Ke konfliktu tehdy nedošlo, bezdomovci se stihli ukrýt.

9.1.2. Ukázkový rozhovor s respondentem ankety

Pozn.: rozhovor ponechán v původním znění

Osobní údaje: pan Petr, původem ze Slovenska, 55 let

rozhovor uskutečněn 19.07.2007 poblíž prodejny Billa

Kde bydlíte?

No, bydlím tady (pozn. squat u Billy)

A služeb noclehárny nevyžíváte?

Ne, ne, jenom když jsou kruté zimy....tak jdem na noclehárnu, za dvacku, nebo kolik to chtějí.

Kde si obstaráváte jídlo?

No na charitě.....tam chodíme.

A pitnou vodu?

Máme tady z Billy. Teplou, vařící vodu. Teď jsem si zrovna myl ruce.

A občas vám z té Billy dají i nějaké jídlo, ne?

Joo, teď mě dali cukr...na todle... My se tady jakože nemáme špatně. No ale akorát peníze nemáme. A buď somrujeme a nebo něco, že. Včera jsem vyžebbral, nevím, přes stovku. Ale je nás tady banda, tak nakoupíte víno...Někteří daj. Jeden chlap mi dal včera...já jsem ho...v životě bych to do něj neřek...oslovil jsem ho, říkám: „Mladý pane, prosím vás, nemáte nějaká drobák?“ – „Co chcete?“ – „Nějakou

drobnou“. Sáhl do peněženky, dal mi 50 korun... A minule, mojí bejvalé, ona mi zdrhla a nevím proč, Užovce dala stará baba pětistovku. Víte co je to pětistovka?

Myslíte paní Kinské? (pozn. do rozhovoru vstoupil pracovník charity)

Jo...Nechodí tam na charitu?...Ne...Nó tak, tak ona má strach, že tam chodím...Ale přitom nevím, proč utekla. Já jsem jí nic neudělal. Ještě její dcera a ten mladej kluk co tam je, to je její syn...áá tak mě říkala, já nevím Pepo, já mít takového chlapa jak seš ty, tak, tak jsem šťastná...Byla nemo-, nebo je nemocná, v životě, před tím jsem ji několikrát propleskl, to je pravda, ale ne za, ne bezdůvodně. Když někoho zbiju, tak to je vždycky nějaký důvod...Ona at' si dělá co chce. Mě je to jedno. Si sbalím jinou babu a...kašlu na ňu.

Takže to jídlo máte tady z Billy?

No, zásobujou nás. Protože my uklízíme, že tady...A to tak...na revanš.

A peníze? Máte třeba vy konkrétně nějaké sociální dávky?

No já jsem byl vyřazený, ale...ted' jsem neměl občanku, mám už občanku, ale nemám na to. A pan Pořízka (pozn. terénní pracovník charity) mi půjčí 300, no a jak mi přijde šek, tak mu je vrátím...Ale já si vyžebrám. Nejsem na nikom závislej, aby někdo řekl, já tě živím a to...No tak jsi jdu vyžebrat, koupím si víno, jídlo mám tady. Pekař každý den nám dává 20 housek, chleba...každý den, nám dává...to je dobrej chlap.

A co tak děláte přes celý den?

Ráno vstanem. Třeba dneska jsem vstal...vzbudil jsem Kaděrku, pojd' se mnou do trafiky, jak je zverimex, u parku, tam je od šesti hodin. Říkám, dej mi dvacku, on měl taky peníze...tak jsem koupil dvoulitr...no a chlašćeme od šesti hodin.

A v poledne? Jdete třeba na charitu?

No, když je charita otevřená, tak jdeme. Na polívku a když je další, nebo bývalo, tak 5 korun, že...kde se najíte za 5 korun? Jedině na charitě.

A odpoledne?

Se vracíme sem. Když docházej peníze, tak jdeme třeba dva somrovat, jo...aby jsme vydělali na to víno, na tabák a...musíme přežívat no, jsme na ulici.

A jak je to s hygienou?

Chodíme na charitu se koupat...taky tam perou...Však zrovna včera mi dal pan Pořízka tričko, trenýrky a ponožky.

A máte nějaké zdravotní problémy?

Mám rakovinu hrtanu. Proto jsme měl včera soud, za alimenty. A zprostiti mě, jelikož nemůžu vykonávat žádnou práci, protože jsem, že mám ten zhoubný nádor, jako ten doktor to napsal...no a tak...jsem čistej teď. Že jenom čekám na podporu 3100, 300 vrátím panu Pořízkovi a ještě tam mám nějakou dluh...Jako pohoda, jsem rád, že ta charita je. Kdyby nebyla charita, tak...jsme v prdeli, jak se říká.

A kultura, zajímá Vás? Čtete noviny, sledujete televizi?

Čtu noviny, ale nemám brýle. Já vždycky říkám Kačeně, pan Pořízka ju zná, „Kačo, řečni mi to tady“. Velký písmena přečtu, že, ale ty malý už ne.

A televizi sledujete někde?

Ale, mě to nezajímá. Já už nemám jakou dobu. Se divím, že na charitě není televize.

A vztahy s ostatními bezdomovci?

Jo, známe se, zdravíme se všechno tohle pohoda, ale každěj má svoji bandu, my máme svoji bandu. A sem si nepustíme nikoho. Protože oni vždycky přijdou, Pepo, máš tohle, máš ubalit, máš něco k jídlu. A využíváte mě, starýho chlapa. Mě je 55, mě bylo v únoru...no a tak, proč já, starejte se. My jsme taky na ulici.

A kolik je vás tady v té skupině?

Teď jsme tady...Míšan, Mlad'as, Kača, Kaděrka a já. Pět. Ale tady bývalo, pan Pořízka ví ...

Měl jste nějaký problém, jak teď skinheadi napadají bezdomovce?

Tady ne. Akorát jednou, a to vyprovokoval Topinka. Tady nám někdo rozbil stůl. Tady jak jsme sedávali...byl hokej, Zlín myslím vyhrál...tak Topinka, nás bylo pět – Kača, Dušan, Kaděrka no a...5 nebo 6 lidí...on vzal řetaz...a oni začali rvát...jak oni to řvali...ankifa, ankifa...a už si dávali šátky a šli na nás...tak oni...a jich bylo dvacet, tady šli po těch schodech dolů...tam by jsme neuspěli...tak my jsme byli ještě zkalení, že...

A jak to dopadlo? Podařilo se vám tedy utéct?

Jo, tak já s Kaděrkou jsem se schoval tady...tak oni zdrhli pryč, Kača, Dušan a Mlad'as...tam by jsme neuspěli...a mladí kluci...20, 25 let, tak co...já jsem starej chlap...co udělám...jednoho bych srazil a dva mě, dva by mě dobili...

A máte třeba konflikty mezi bandami?

Jo, máme. Pejškaři...co jsou na nádru...my a ještě na Novým Světě. To jsme takoví tři, co udržujeme styky. Když třeba nás tady někdo napadne, pošleme zprávu a vyrazíme na ně.

10. Pohled na bezdomovce ze strany Městské policie Olomouc

Pro zobrazení postoje, jakým se k problematice bezdomovství staví Městská policie Olomouc, byly na výběr dvě metody. První by spočívala v oslovení několika městských strážníků a sepsání jejich názorů na tento problém. Ovšem jednalo by se pouze o názory jednotlivých osob a nikoli instituce jako takové. Proto bylo osloveno přímo vedení Městské policie Olomouc, které prostřednictvím e-mailové komunikace vyjádřilo svůj postoj k problematice bezdomovství. Zde je toto vyjádření uvedeno v plném znění:

Problém s tzv. bezdomovci není problémem jednoho města resp. jedné lokality. Sociální struktura jednotlivých skupin těchto osob také není tvořena výhradně tzv. nepřizpůsobivými osobami. Jedná se o závažný celospolečenský problém, který nemá tzv. jednoduchá řešení. Z tohoto důvodu je třeba předmětnou problematiku chápat v širších souvislostech. Je mi jasné, že pro Vás takto pojatá odpověď bude příliš obsáhlá a tudíž málo atraktivní...

Úvodem je třeba konstatovat, že v Olomouci se jedná o několik skupin těchto osob, které se pohybují v různých částech města. O jisté organizovanosti dvou z těchto skupin svědčí zejména ta skutečnost, že zřejmě mají jednotlivé části města teritoriálně rozděleny a takto vymezené hranice jen výjimečně opouštějí. Tyto skupiny tvoří především mladí lidé a lidé středního věku. Není výjimkou, že jsou tyto skupiny z větší části tvořeny osobami s tr. bydlištěm mimo Olomouc – často se jedná o občany Slovenské republiky. Tyto skupiny ohrožují veřejný pořádek zejména z pohledu zák. č. 200/1990 Sb. § 47 odst. 1, písm. c) d) (budí veřejné pohoršení, znečišťují veř. prostranství); § 49 odst. 1, písm. c) (hrubé jednání); § 50 odst. 1, písm. a) (krádež) a opakovaně porušují OZV města Olomouce č. 8/2005 (psi bez vodítka popř. bez náhubku). Další skupina je tvořena místními občany a utváří se nepravidelně. Místní se pohybují spíše ve dvojicích a vyskytují se na celém území Olomouce. Jednání naposled uvedených občanů není vážnějším bezpečnostním problémem.

Současná legislativní nedostatečnost prakticky znemožňuje dlouhodobé efektivní řešení tohoto problému (obecná nevymahatelnost práva u těchto osob a jejich praktická nepostižitelnost). Dalším objektivním faktorem, který do značné míry znemožňuje důsledné působení strážníků, je migrace těchto osob v rámci celé ČR. Lze doložit, že po dobu minimálně jednoho roku dochází k prakticky kompletní obměně členů prvních dvou

z uvedených skupin v intervalu cca dva měsíce. Tato skutečnost dále komplikuje případné terénní preventivní působení strážníků na tyto osoby.

Mám-li se konkrétně vyjádřit k popisovanému jednání uvedených osob, pak jsem nucen konstatovat, že toto jednání (přítomnost osob na určitém místě a jejich konzumace alkoholu) není protiprávním jednáním – pokud se samozřejmě tyto osoby nedopouští některého z taxativně vymezených protiprávních jednání (viz výše). V takovém případě je třeba protiprávní jednání doložit příslušnými důkazními prostředky. Stává se však výjimečně, že se poškozený či případní svědkové uvedeného jednání odhodlají k učinění oznámení či podání svědecké výpovědi... Faktorů, které jsou příčinou takového postupu z jejich strany, je přitom několik. Tím nejzávažnějším a pochopitelným je bezpochyby obava z možné msty. V převážné většině se však jedná o obecnou nechuť, motivovanou „ztrátou času“, který je třeba k zadokumentování a zaprotokolování uvedeného jednání a případnou účastí u soudního jednání (v případě, že by se jednalo o trestný čin). Bohužel, výjimkou není ani lidská lhostejnost. Městskou policií Olomouc ani Policií ČR v Olomouci nebyl zaznamenán případ, že by se v přítomnosti strážníků resp. policistů předmětné osoby protiprávního jednání dopouštěly. Při absenci konkrétních poznatků, které by umožňovaly razantní postih protiprávního jednání, je však pro hlídku, která přijede na místo, prakticky nemožné zakročit proti osobám, které se protiprávního jednání v její přítomnosti nedopouští. Tento fakt jen umocňuje skutečnost, že bez úzké spolupráce s občany je problematické takováto protiprávní jednání nejen odhalovat, ale i trestat.

I přes výše popisované objektivní potíže se snažíme je dlouhodobě, i v podmínkách naznačených omezených možnostech, řešit. Tuto problematiku jsme také projednali s příslušnými sl. funkcionáři OŘ Policie ČR v Olomouci, kdy byla přijata společná opatření, která by v konečném důsledku měla vést ke zvýšení pocitu bezpečnosti občanů při kontaktu s těmito osobami. V naznačených podmínkách se však jedná o dlouhodobý proces, který přináší pouze dílčí výsledky.

11. Pohled na bezdomovce ze strany zdravotníků

Lidé bez domova, bez střechy nad hlavou, bez jistého bydlení, jsou mnohem více náchylní k onemocněním. A když taková nemoc přijde, či se stane úraz, je samozřejmostí, že i bezdomovci vyhledají lékaře. Problém nastává tehdy, jestli že nemají placené

zdravotní pojištění. Při sebemenším zákroku či vyšetření u lékaře je potřeba předložit průkazku zdravotní pojišťovny. Bez tohoto dokladu vás nikde neošetří.

Hlavní poznatky, jak se k bezdomovcům staví lékaři byly zaznamenány na semináři „Člověk bez domova nebo bezdřák?“, který se konal 2. května 2007 v knihovně Vojenské nemocnice Olomouc a který byl určen nejen pro lékaře, ale též pro laickou veřejnost. Na tomto semináři přednášel Mgr. Petr Prinz. Po teoretickém úvodu z jeho strany došlo na diskuzi s přítomnými lékaři, kteří vyjadřovali své názory na problematiku bezdomovství. Hlavními problémy ve styku lékař – bezdomovec byly uváděny tyto situace:

1. Bezdomovci nemají placené zdravotní pojištění

Bez platného průkazu zdravotní pojišťovny vás lékař nevyšetří, pokud se nejedná vyloženě o ohrožení života. Dilema, které potom lékaři musí řešit, jestli tedy ošetří i pacienty bez zdravotního pojištění, je již pouze na nich. Ovšem, zazněla i poznámka, že Všeobecná zdravotní pojišťovna má vytvořen rezervní fond, ze kterého posléze hradí lékařům takové úkony.

2. Obtížné stanovení diagnózy

Pokud bezdomovec nemá svého stálého lékaře, který mu vede jeho zdravotní kartu se záznamy o jeho zdravotním stavu, je poté velmi obtížné při jediné návštěvě u lékaře stanovit správnou diagnózu jeho onemocnění. Poté dochází k situacím, kdy je nasazena nesprávná léčba, či je něco zanedbáno. A to i přes velkou snahu lékařů.

3. Doléčování nemocí a úrazů

Běžný člověk po propuštění z nemocnice zůstává doma, kde se jeho organismus postupně zotavuje a opět přizpůsobuje normálnímu životu. Ovšem bezdomovec po propuštění z nemocnice opět přichází přímo na ulici. To velmi stíží správné dokončení léčby a opětovné celkové uzdravení. Chybí zde zařízení, které by bezdomovcům poskytlo prostor k jejich doléčení po propuštění z nemocnice. Činností tohoto zařízení by se jistě výrazně zvedla zdravotní situace u lidí bez domova.

Velkou překážkou pro řešení těchto tří hlavních problémů je nedostatek finančních prostředků. Samo zdravotnictví se dennodenně vyrovnává s nedostatkem financí. A dávat více peněz do zdravotnického sektoru zaměřeného pouze na bezdomovce, to by v plánech žádného politika neprošlo. Proto se musí i v této oblasti angažovat NNO. Konkrétně

v Olomouci jde o organizaci Charita Olomouc, která má nyní ve svém plánu zřídit ordinaci praktického lékaře pro bezdomovce. Cíl je to prioritní a otevření této služby se předpokládá na přelomu let 2007 a 2008 (Mgr. Petr Prinz). Podobné zařízení v České republice již funguje, je umístěno v Praze od roku 1994 a za rok 2006 bylo zde ošetřeno 5 054 osob (Hradecký, 2006b).

Z předchozích řádků a ze samotného semináře by se mohlo zdát, že postoj lékařů k bezdomovcům je vlídný a bez problémů. Ale situace není tak jednoduchá. Objevují se i názory lékařů, kteří nejsou bezdomovcům příliš nakloněni. Tak se např. vyjádřil Mudr. Pavel Stollár, chirurg olomoucké polikliniky. V rozhovoru pro Olomoucký Večerník mimo jiné zaznělo: „*Lékaři nechtějí mít s bezdomovci nic společného!*“ a také: „*Za problémy si zkrátka mohou bezdomovci sami. Je třeba, aby k nám chodili čistí, chovali se zodpovědně, a pak bude vše v pořádku*“ (Pavliš, 2007). Tento názor podporují i výsledky průzkumu, který proběhl mezi poskytovateli sociálních služeb na téma dostupnost zdravotní péče pro bezdomovce a z něhož vyplynulo, že největším problémem je samotný přístup lékaře (Hradecký, 2006c).

12. Pohled na bezdomovce ze strany úřadů

Hlavním subjektem, který by se měl postarat o lidi bez domova, je samozřejmě město, ze kterého tito lidé pocházejí, či ve kterém právě žijí. Obecní úřad, magistrát či radnice by měly ve svých plánech počítat i s problematikou bezdomovství na svém území. Ani tak moc se to netýká obcí či malých měst, jelikož na jejich území se bezdomovci většinou nevyskytují. Město Olomouc se však řadí k městům velkým a tím také přitahuje bezdomovce z širokého okolí. A co vše tedy dělá město Olomouc na podporu občanů bez domova? Hlavním a nejvíce viditelným počinem města je provoz dvou azylových domů. Jeden je určen výhradně pro muže a druhý pro ženy a matky s dětmi. Obě zařízení jsou přímo financována statutárním městem Olomouc a slouží k ubytování osob bez přístřeší. Tyto dvě zařízení jistě pomáhají lidem bez domova, ale neřeší situaci zjevných bezdomovců, jejichž život na ulici je nejhorší. V této oblasti se město Olomouc neangažuje vůbec. Pouze nepatrným dílem přispívá na provoz Charity Olomouc, která má své činnosti naopak zaměřeny na pomoc zjevným bezdomovcům, ovšem provozuje i svůj vlastní azylový dům. Jak se vyjádřil Mgr. Petr Prinz: „*Obecně si myslím, že na sociální oblast ve městě Olomouci jde poměrně málo peněz. Tato oblast je v porovnání s jinými oblastmi*

docela dosti podceňovaná. Stálo by za to, brát to více vážně. A to je možná nejen záležitost města, ale i kraje“. Myšlenku pana Prinze podpořili i pracovníci denního centra, kteří přímo uvedli, že samotné město na podporu zjevných bezdomovců nevyvíjí žádné aktivity a celou práci ponechává na NNO.

Samotní úředníci magistrátu města Olomouc byli několikrát osloveni elektronickou poštou, zda by se nebyli ochotni vyjádřit k problematice bezdomovství. Kladné odpovědi jsem se nedočkal, dvakrát pouze přišel e-mail, že žádost byla přeposlána na jiného a snad více kompetentního úředníka.

13. Jak občané vnímají bezdomovce

I když se lidé spící v papírových krabicích na ulicích, v parcích a na nádražích velkých měst průmyslových zemí stali symbolem sociálního vyloučení a bídy uprostřed bohatství a blahobytu, dojíká bezdomovectví majoritní populaci mnohem méně než ostatní důsledky chudoby. Zřetelněji než v jiných případech chápe totiž veřejnost bezdomovce jako „underserving“ chudobu a spojuje je s kriminalitou a alkoholismem, s nedostatkem vůle a ignorováním sociálního řádu. (Mareš, 1999)

Názor Mareše potvrdila i anketa mezi obyvateli města Olomouc. V této anketě bylo celkem zaznamenáno 14 odpovědí a respondenti odpovídali na otázku, která zněla: Jak vnímáte bezdomovce? Jaké máte s nimi zkušenosti? V drtivé většině případů zazněla odpověď, že bezdomovci jsou spíše na obtíž. Samozřejmě, že zaznělo i pár odpovědí, které spíše bezdomovce pasovaly do role obětí. Nyní je uvedeno pár příkladů, jak se dotázaní lidé vyjádřili.

Vnímám je jako lidi co měli smůlu nebo si to přivodili sami ..... zkušenosti ..... zatím nic moc.

žena, 20 let

No všelijaké... Jak je vnímám?... Hmm... No většinou jako choroboplodné zárodky (úsměv). Tak nějak mi připadají nechutní, když se nemyjou, smrdí a většina z nich bývá ožralá... Ale jinak jsou mi celkem jedno... Někteří si za to můžou sami, jiní ne... Někteří se snaží. Jiní to vzdali a chlastaj a nic jiného...

muž, 27 let

Šla jsem z Kauflandu. Nákup jsme dali do auta. Odcházela jsem vrátit prázdný vozík a opodál stojící bezdomovec se mě ptal, jestli nemám 7 Kč. Odpověděla jsem, že mi z nákupu nic nezbylo. Když jsme odjížděli autem, všimla jsem si, že šel k jinému autu a ptal se jiných. Bezdomovce vnímám spíš záporně, i když asi ne všichni se jimi stali vlastní vinnou. Myslím si, že kdyby se více snažili získat práci, měli by peníze a mohli by mít aspoň nějaké horší bydlení (ubytovna, pronájem atd.) Není zrovna příjemné se dívat na bezdomovce, jak jsou špinaví, nemytí a většinou opili... Nejhorší to je v dopravních prostředcích, když si stoupnou nebo sednou poblíž.

žena, 42 let

Zkušenosti mám s nima špatné. Pořád jen žebrají o peníze a taky není příjemné, když se k vám postaví a smrdí třeba na celou tramvaj.

muž, 46 let

Beru je jako každého člověka. Když potřebuje pomoci, tak pokud to je v mých silách, pomůžu. Někteří za to nemohou, že se dostali do této situace a jsou i tací, co si za to mohou sami, ale nijak je v tom neodsuzuji.

muž, 35 let

14. Bezdomovství jako alternativní životní strategie

Na světě existuje spousta kultur, spousta společností. Co kultura, to jiné postoje k životu, jiné životní cíle, jiné životní strategie. A v podstatě se nemusí tak lišit jenom kultury mezi sebou, ale i samotní lidé. Každý člověk je originálem a proto každý vyznává své hodnoty a snaží se dosáhnout svých cílů. Společnost, ve které tento jedinec žije, ale z velké části ovlivňuje jeho cíle a názory. Pro chudého Somálce je životním cílem přežít, zabezpečit rodinu, aby ona též přežila a pokud možno zlepšit aspoň trošku svou životní situaci. Když tohoto somálského obyvatele porovnáme s obyvatelem západní Evropy, na první pohled můžeme konstatovat, že oba mají shodné životní cíle. Obyvatel, např. Francie, chce taky určitě přežít, zabezpečit rodinu a zvýšit si svou životní úroveň. Ale přesto mezi nimi je velký rozdíl. Somálci bude stačit čistá pitná voda, pevná střecha nad hlavou a to, že pošle děti do školy. Francouz považuje za zabezpečení rodiny fakt, že bude

mít aspoň dva domy, tři auta a 5 miliónů euro na bankovním kontě. *(dle názoru autora této práce)*

Ty samé rozdíly mezi kulturami a přímo mezi jedinci lze najít i ve vztahu k vlastnímu domovu, popř. ke ztrátě tohoto domova a života bez něj. V Africe či v Asii mnohdy praktikovaný kočovný způsob života bychom v České republice asi hledali stěží. Kdybychom porovnali naše bezdomovce (bezdomovce žijící v České republice) s lidmi bez domova v rozvojových zemích, jistě by ti čeští vyšli s mnohem lepším výsledkem. A přesto je naše společnost považuje za někoho, kdo nám není roven.

Otázkou ovšem je, zda bezdomovství lze považovat za dobrovolnou cestu životem? Nyní se budeme bavit pouze o bezdomovství v naší republice. Tedy, jestli u nás lze chápat tuto formu života jako svobodnou volbu. Aby mohlo být bezdomovství vnímáno jako alternativní životní strategie, musel by se k němu člověk rozhodnout zcela dobrovolně, bez nátlaku okolí a bez událostí, které by jeho život přímo nasměrovaly do této životní strategie. Pokud bychom se drželi definic bezdomovství (zjevného bezdomovství) uvedených v této práci, musel by takový člověk přespávat na ulici či v budovách, které nejsou určené pro bydlení. Tedy v podmínkách, které se velmi vzdalují našim standardům. Ovšem, bezdomovství není jen o bydlení. Tím hlavním, co by člověk musel opustit, by byl jeho domov – tak, jak byl charakterizován na začátku této práce. Otázkou je, zda po delší době na ulici, kdy bezdomovec žije v určité skupině lidí, nedochází k vytvoření nového „domova“, právě touto skupinou lidí. Domova, který by poskytoval jedinci jeho sociální a psychické zázemí. V žádné definici bezdomovství se nic nehovoří o příjmu finančních prostředků. Takže člověk, který by se dobrovolně vzdal domova a začal žít na ulici, by teoreticky mohl zůstat ve svém původním zaměstnání, které bylo slušně placeno. Tím by nijak neodporoval definici zjevného bezdomovce. Ovšem, tato myšlenka je pouze opravdu teorií, jelikož jeho zaměstnavatel by musel mít velké pochopení pro jeho nový styl života. Protože, ač by se snažil sebevíc, tak vlastní přežívání na ulici by jistě zanechávalo známky na jeho zevnějšku, na jeho zdraví a na jeho pracovním výkonu. To vše by musel jedinec podstoupit, když by se rozhodl pro životní strategii ve formě zjevného bezdomovství. Samozřejmě, že existují i různé a mírnější formy bezdomovství, ale tato práce je zaměřena pouze na zjevné bezdomovství.

Nyní se již dostáváme k závěru, zda se opravdu najde u nás člověk, který se stal bezdomovcem svobodně. Při různých anketách a i při vlastním terénním výzkumu autora této práce zazněly názory, že bezdomovec je svobodný a v podstatě velmi volný. Zde bych si dovolil pochybovat o těchto tvrzeních. Dle mého názoru, jedinci, kteří jsou zastánci této

myšlenky, jí sami nevěří. Špatná životní situace je dovedla až na dno společnosti. Ale jelikož pořád mají svou hrdost, nechtějí si tuto skutečnost připustit a tak raději prohlásí, že to je jejich svobodná volba, než-li by připustili, že již nejsou schopni se z této situace dostat. Ti, které bychom mohli považovat za opravdu svobodné bezdomovce, s dobrovolně vybranou formou života, tak ti nevyužívají sociálních služeb pro lidi bez domova a nejsou ve statistikách úřadů.

15. Návrh řešení problematiky bezdomovství

Bezdomovství je jistě závažným problémem naší společnosti. Již pouze z ekonomického hlediska jsou lidé na ulici proděleční. Neplatí daně, nevytváří hmotné statky a pouze odčerpávají peníze z rozpočtů obcí a měst. Nehledě na hledisko lidské – lidé by jsi měli pomáhat a nedopustit, aby jedinec klesl tak hluboko. I ve státě, který nemůžeme označit za sociální stát (myšleno obecně, jakýkoliv stát), by měly existovat principy, jak předcházet jedné z nejhorších forem chudoby.

Jak tedy řešit problém bezdomovství? Asi prvním krokem, jako u mnoha problémů, je vytvořit preventivní opatření, aby nedocházelo k událostem, kdy se z člověka stane bezdomovec. Tato prevence by měla při ztrátě střechy nad hlavou zabraňovat tomu, aby se člověk, který se nemůže spolehnout na pomoc svých blízkých, ocitl na ulici. Jenže je problém, jak takovou prevenci realizovat. V dnešní době velký finančních úspor v sektoru sociálních služeb nelze asi očekávat, že by stát přišel s nějakým nákladným řešením. V případě dostatku financí by mohly být realizovány ve větších počtech azylové domy, popř. jednotlivá azylová lůžka v ubytovnách, vyčleněna pro nově vzniklé bezdomovce. Zde by člověk, který by ztratil střechu nad hlavou, našel na dobu nezbytně nutnou nové zázemí. Tato zařízení by mohla spolupracovat i s určitými podniky, které by jejich klientům nabízeli aspoň nějakou práci a např. i možnosti pracovních rekvalifikací. Tím by se člověku, který přišel o domov, otevřela nová cesta, jak uniknout ze stávajících problémů.

Ovšem, člověk je tvor hrdý a jakmile se jedinec dostane do situace, kdy ztratí domov, nechce si připustit, že tuto situaci nezvládne sám. Proto v naprosté většině odchází na ulici s nadějí a vírou, že přeci během pár dní se z této situace sám dostane. Ale realita bývá jiná. Stále více se propadá do problémů a návrat do normálního života se stále vzdaluje a vzdaluje. A jakmile si již sám připustí, že přišel o vše a již potřebuje pomoc

druhých, bývá na rychlou pomoc již pozdě a začíná dlouhá snaha o jeho opětovné začlenění do společnosti. Jak předcházet tomuto aspektu lidského chování, tak na to se odpověď hledá špatně. U jedinců, kteří by potřebovali okamžitou pomoc, by se musela potlačit jejich hrdost a vysvětlit jim, že když přijmou pomoc a ubytování v azylovém zařízení, že to není jejich vlastní porážka, ale naopak možnost začít nový život.

Samozřejmě, i sebelepší prevence v některých případech selže a daný jedinec propadne sociální záchranou sítí až na samé dno společnosti. V této situaci by měly pomáhat služby denních center a nocleháren, které by měly postupnou návaznost na azylové domy a poté i na samotné sociální byty. Tento model v České republice funguje, ale jak sám zmínil Mgr. Petr Prinz, v zahraničí jsou tyto služby mnohem více nízkoprahové, takže na ně dosáhne opravdu každý. I ten, který v této době v naší republice není schopen dopracovat se k službám azylových center.

Další otázkou je to, zda samotní lidé bez domova chtějí změnu. Zda pomoci, které se jim již dnes dostává, pouze nezneužívají. Jak se vyjádřili pracovníci denního centra Charity Olomouc, jestliže pomohou vyřídít sociální dávky pro určitého bezdomovce, je zde velké riziko, že tyto dávky bude utrácet za alkohol či drogy a nebo bude okrádán jinými bezdomovci. Tedy zde sebelepší snahy o pomoc vyjdou vniveč.

V dnešní době jsou již dostupné kvalitní služby pro bezdomovce, které jim mohou pomoci dostat se z ulice. Problém nastává tehdy, když na této cestě za lepším životem dojde na nějakou překážku a nebo se něco nepovede. Lidé bez domova již nemají tolik psychické síly a mnohdy před takovou překážkou raději couvnou zpět a vracejí se opět k životu na ulici. I v případech, kdy k lepšímu životu chybělo již jen pár kroků. Proto další nezbytnou pomocí, hned vedle materiální pomoci, je pomoc psychologická. V této oblasti je třeba ještě mnoho věcí zlepšit. Jde taky o to, ukázat lidem bez domova, že možnost na lepší život stále existuje.

16. Závěr

Tato bakalářská práce byla zaměřena na zjevné bezdomovství v městě Olomouci. Na úvod bylo nutno charakterizovat základní pojmy, jako je domov a bezdomovec. Studium odborné literatury na toto téma bylo zjištěno, že domov není pouze nemovitá stavba či byt, ale pod pojmem domov se skrývá široké spektrum věcí, které lidskému jedinci umožňují uspokojovat všechny jeho potřeby. Za bezdomovce poté lze tedy označit člověka, který svůj domov ztratil. Zajímavým zjištěním byl fakt, že neexistuje jednotná definice bezdomovství.

Po tomto teoretickém úvodu následuje kapitola, která pojednává o přístupu k bezdomovcům a o stavu bezdomovství ve vybraných zemích Evropy. Jako příklad posloužily Finsko, Maďarsko a Švýcarsko, z měst byl vybrán Londýn. Informace pro tuto kapitolu byly získány jak ze studia české literatury, tak ze zahraničních internetových stránek.

Následující kapitola popisuje situaci a přístup k bezdomovcům v Československu v období od vzniku 1. republiky po rok 1989. Prvotní předpoklad, že pro toto období nebude téměř existovat dostupná relevantní literatura, byl správný. Pro období 1. republiky byly potřebné informace nalezeny na internetových stránkách, období komunismu bylo poté zpracováno na základě informací, které byly získány při rozhovorech s pracovníky azylových domů. Při těchto rozhovorech se potvrdila hypotéza, že bezdomovství za komunismu oficiálně neexistovalo. Následuje popis situace po pádu komunistického režimu až do dnešní doby. Zajímavým zjištěním z této kapitoly je fakt, že současný právní řád ČR nezná pojem bezdomovec.

Další část práce je již zaměřena na samotnou situaci bezdomovců v Olomouci. Problém nastal v porovnání s jinými městy, jelikož město Olomouc doposud neprovedlo žádné oficiální sčítání bezdomovců jako naše dvě největší města Praha a Brno, a tudíž se muselo vycházet pouze z odhadovaných údajů. Tyto odhady hovoří asi o 500 bezdomovců na území města Olomouc, z čehož je 150 – 200 zjevných bezdomovců.

Hlavní náplň této bakalářské práce je zpracována v následující části, která pojednává o terénním výzkumu mezi bezdomovci a jeho výsledcích. Tento výzkum byl realizován prostřednictvím řízených rozhovorů s bezdomovci a celkem se ho účastnilo 9 osob. Otázky se zaměřovaly na základní lidské potřeby či na vztahy s ostatními

bezdromovci. Výstupem tohoto výzkumu je obecný přehled o životě olomouckého bezdromovce a navíc je uveden jako ilustrativní příklad rozhovor s jedním respondentem.

Následující kapitoly pojednávají o pohledech na bezdromovství z různých stran. Pro objasnění pohledu Městské policie Olomouc slouží její oficiální vyjádření k této problematice. Postoje lékařů byly zaznamenány na semináři „Člověk bez domova nebo bezdřák?“, a poté byly srovnány s názory publikovanými v literatuře. Postoj olomouckých úřadů se bohužel nepodařilo zjistit. Tudíž byly využity názory sociálních pracovníků, kteří se zabývají problematikou bezdromovství v Olomouci. Posledním zkoumaným pohledem je názor laické veřejnosti. Pro zjištění tohoto názoru posloužila anketa mezi obyvateli.

Poslední část práce je tvořena autorovým zamyšlením nad bezdromovstvím jako alternativní životní strategií a nad možnostmi řešení problematiky bezdromovství obecně. V této části se promítají zkušenosti, které byly získány v průběhu tvorby této práce.

V příloze této práce je uvedena klasifikace bezdromovství, informace o evropské organizaci FEANTSA a její klasifikaci bezdromovství ETHOS 2005 a mapa s přehledem výskytu bezdromovců na území města Olomouc.

17. Shrnutí

Účelem bakalářské práce bylo charakterizovat život olomouckých bezdomovců. To, jak žijí přes den, co dělají, co jí, kde spí. K úvodu do této problematiky slouží první obecná část práce, která se zabývá teoretickou charakteristikou bezdomovců a jejich postavením ve společnosti. Dále řešením problematiky bezdomovství v historii a v jiných zemích. Další část práce již podává zprávu o terénním výzkumu, který byl prováděn na území města Olomouce. Cílem tohoto výzkumu byl životní styl bezdomovců. Třetí část práce se již věnuje postojům okolí k lidem bez domova. Zde jsou zaznamenány názory obyvatel Olomouce, Městské policie Olomouc, zdravotníků a úřadů. Poslední část práce je autorovým zamyšlením nad samotným bezdomovstvím, zda je možno tento styl života brát jako dobrovolný. A také nad tím, jak řešit problematiku bezdomovství obecně. Následuje mapa s přehledem výskytu bezdomovců na území města Olomouce. V příloze jsou uvedeny formy bezdomovství a stručné informace o evropské organizaci FEANTSA.

Hlavním přínosem této bakalářské práce je terénní výzkum. Celkem bylo osloveno 9 bezdomovců a s každým byl proveden rozhovor. Bezdomovci odpovídali na předem připravené otázky z 9 kategorií – spaní, peníze, celodenní program, hygiena, zdraví, kultura, vztahy s ostatními a osobní údaje. Sesbíraná data posloužila k vytvoření obrazu o klasickém olomouckém bezdomovci. Podle výsledků se lidé bez domova v Olomouci nijak neliší od jiných bezdomovců. Při srovnání města Olomouc s Prahou a Brnem vyšlo, že situace podobná, jako v těchto dvou větších městech. Spíše negativní názory občanů a i institucí se daly očekávat. Řešení situace bezdomovců je velmi obtížné a pouze velké úsilí z obou stran, od bezdomovců i od sociálních pracovníků, může vést k úspěšnému cíli.

Klíčová slova: Olomouc, bezdomovci, bezdomovství, životní styl bezdomovců

18. Summary

The purpose of this B.A. Thesis was to characterize the life of homeless people in Olomouc. How they live in day, what they do, what they eat, where they sleep. The first general part of this B.A. Thesis serves as an introduction into this problem and it deals with a theoretical characterization of homeless people and their position in the society. Next chapter disserts on the solution of the homelessness problem in a history and in other countries. Next part of this B.A. Thesis reports on the field research which was done on territory of Olomouc city. The purpose of this field research was the lifestyle of homeless people. The third part of this B.A. Thesis attends to the approach surroundings to homeless people. Here are recorded opinions of citizens in Olomouc city, The Olomouc Metropolitan police Olomouc, medics and offices. The last part of this B.A. Thesis is author's reflection on the homelessness, whether it is possible to perceive this lifestyle as voluntary. And what a solution the problem of homeless people generally is. Then the homeless occurrence map on territory of Olomouc city follows. Forms of the homelessness and basic information about European organization FEANTSA are described in the supplement.

The main contribution this B.A. Thesis is the field research. As a whole it was spoken to nine homeless people and with everyone was engaged in a conversation. Homeless people responded to beforehand prepared questions from nine categories – sleep, food, money, full time program, hygiene, health, culture, relationships with others and personal data. The Collected data was used for creation the picture of the typical Olomouc homeless. According to results homeless people in Olomouc are identical as homeless people in other places. The situation in Olomouc is on the same footing in confrontation with Praha and Brno. The negative opinions of inhabitants and offices were expected. The solution of the homelessness is very difficult and only the great effort on ether side can meet the successful target.

Key words: Olomouc, homeless people, homelessness, the lifestyle of homeless people

19. Seznam použitých zdrojů

- Český statistický úřad. *Veřejná databáze : Vybrané statistické údaje za obec* [online]. [2007] [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <http://vdb.czso.cz/vdbtab/tabdetail.jsp?cislotab=MOS+ZV01&kapitola_id=5&kon text=t&razeni=ta&pro_1898802=500496>.
- EDGAR, Bill, MEERT, Henk. *Fourth Review of Statistics on Homelessness in Europe : The ETHOS Definition of Homelessness*. Brusel, FEANTSA, 2005. 85 s. Dostupný z WWW: <http://www.feantsa.org/files/transnational_reports/EN_Stats_2005.pdf>. ISBN 9075529503.
- FEANTSA. About FEANTSA [online]. [2006c] [cit. 2007-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=21>>.
- FEANTSA. *About our members : Finland* [online]. [2006a] [cit. 2007-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.feantsa.org/code/en/country.asp?ID=5&Page=22>>.
- FEANTSA. *About our members : Hungary* [online]. [2006b] [cit. 2007-03-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.feantsa.org/code/en/country.asp?ID=16&Page=22>>.
- FEANTSA. *Homelessness and Housing Exclusion in the New Member States* . [s.l.] : FEANTSA, 2004. 32 s. Dostupný z WWW: <http://www.feantsa.org/files/enlargement/homelessness_survey_new_member_states.doc>.
- FEANTSA. *Hungary: New programme to help people living in forests* [online]. 2007 , 1/16/2007 [cit. 2007-03-12]. Dostupný z WWW: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=24&pk_id_news=1178>.

- HAASOVÁ, Jana. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova : Sedm skutečných příběhů*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 101 s. ISBN 80-244-1238-1.
- HRADECKÝ, Ilja, a kol. *Sčítání bezdomovců Praha 2004 : zpráva o projektu*. Praha : Arcidiecézní charita Praha, Armáda spásy, Městské centrum sociálních služeb a prevence Praha, Naděje, 2004. 22 s. Dostupný z WWW:
<<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Scitani%20bezdomovcu%20Praha%202004.pdf>>.
- HRADECKÝ, Ilja. *Konflikt, bezdomovci a veřejný prostor : Profily bezdomovství v České republice*. Praha : [s.n.], 2006c. 30 s. Dostupný z WWW:
<<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Konflikt,%20bezdomovci%20a%20verejny%20prostor%20-%20tematicka%20zprava%202006.pdf>>.
- HRADECKÝ, Ilja. *Národní zpráva o bezdomovství v české republice 2006 : statistická část*. Praha : [s.n.], 2006a. 22 s. Dostupný z WWW:
<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Narodni%20zprava%20o%20bezdomovstvi%202006_statisticka%20cast.pdf>.
- HRADECKÝ, Ilja. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2005*. Praha : [s.n.], 2005b. 35 s. Dostupný z WWW:
<<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Narodni%20zprava%20o%20bezdomovstvi%202005.pdf>>.
- HRADECKÝ, Ilja. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006 : politická část*. Praha : [s.n.], 2006b. 24 s. Dostupný z WWW:
<[http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Narodni%20zprava%20o%20bezdomovstvi%202006_politicka%20cast\(1\).pdf](http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Narodni%20zprava%20o%20bezdomovstvi%202006_politicka%20cast(1).pdf)>.

- HRADECKÝ, Ilja. *Profily bezdomovství v České republice : Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé*. Praha : [s.n.], 2005a. 16 s. Dostupný z WWW: <<http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Proc%20spi%20lide%20venku%20a%20kdo%20jsou.pdf>>.
- Magistrát města Brna. *Sčítání bezdomovců v Brně : Tisková zpráva*. Brno : [s.n.], 2006. 6 s. Dostupný z WWW: <[http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Scitani%20bezdomovcu%20v%20Brne%202006%20\(tiskova%20zprava\).pdf](http://www.bezdomovci.eu/sad.ayrton.cz/storage/File/Scitani%20bezdomovcu%20v%20Brne%202006%20(tiskova%20zprava).pdf)>.
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
- PAVLIŠ, Marek. *Lékař narovinu: Bezdomovci nás obtěžují!* [online]. [2007] [cit. 2007-07-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vecernikol.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=30>.
- Sdružení azylových domů v ČR. *Strategie sociální inkluze bezdomovců ČR : Základní údaje* [online]. [2005] [cit. 2007-07-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.bezdomovci.eu/index.php?sekce=submenu&idt=7&id=3&jazyk=>>.
- Události, komentáře, 1.3.2007. Televizní program České televize, vysílán 1.3.2007, dostupný v archivu ČT: <<http://www.ceskatelevize.cz/vysilani/1096898594-udalosti-komentare/207411000370301-01.03.2007-21:00.html?from=100>>.
- *Všeobecná encyklopedie : V osmi svazcích*. 1. vyd. Praha : Diderot, 1999. 8 sv. (518,534,473,424,507,482,428,493 s.) . ISBN 80-902555-2-3.
- ZAJÍČEK, Libor. *Genealogie* [online]. 2006 [cit. 2007-07-24]. Dostupný z WWW: <<http://liborzajicek.sweb.cz/>>.

- *Zjevné bezdomovství v Praze : Analýza a návrhy řešení problematiky pro zimní období.* Praha : [s.n.], 2003. 20 s. Dostupný z WWW:
<<http://www.mcssp.cz/marvin/filedown.php?id=196>>.

20. Seznam příloh

Příloha č. 1 Klasifikace bezdomovství dle Haasové

Příloha č. 2 FEANTSA a klasifikace bezdomovství ETHOS 2005

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Klasifikace bezdomovství dle Haasové

Převzato z knihy *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova* (Haasová, 2005)

Bezdomovskou populaci lze rozdělit dle dnes poměrně hojně užívané zjednodušující klasifikace:

- zjevné bezdomovství
- skryté bezdomovství
- potencionální bezdomovství

První skupina **zjevných bezdomovců** je nejviditelnější a zahrnuje osoby, které jsou bez přístřeší. Jedná se o osoby žijící na nádražích, na ulicích a jiných veřejných prostranstvích. Tyto osoby vyhledávají pomoc sociálních služeb v azylových domech pro ně určených, či noclehárnách provozovaných obcemi nebo charitativními organizacemi. Poměrně malý počet těchto osob nevyhledává pomoc a ochranu sociální sítě ve společnosti a dává přednost nejistému životu na ulici za cenu svobody. Zjevní bezdomovci tvoří pouze část obyvatel bez přístřeší, ale tato skupina je nejintenzivněji ve společnosti vnímána. Poznáme je na první pohled, protože většinou nedbají o svůj zevnějšek a na ulici jsou velmi nápadní. Často jsou smířeni se způsobem života, jaký vedou. Laická veřejnost si na základě setkání s těmito lidmi buduje mylnou představu o této složité problematice a celý závažný jev se zjednodušuje.

Další skupina, tvořená **skrytými bezdomovci**, je poměrně špatně sledovatelná, protože tyto osoby se z nějakého, jen jim známého, důvodu na sociální služby neobracejí. Počet těchto osob, převážně čistě oblečených, je možné jenom spekulativně odhadovat, protože se snaží své problémy skrývat. Tito lidé využívají pro většinovou společnost nepřijatelná bydlení, jako jsou např. sklepy či squaty. Bezdomovství skryté zdaleka předčí bezdomovství zjevné. Radíme sem část populace bez trvalého bydliště, která často putuje z místa na místo a rychle mění své působiště. Patří sem osoby, které v zimních měsících hledají pomoc a ubytování v azylových domech, ale po krátké době opět odcházejí.

Poslední skupinou jsou **potencionální bezdomovci**, o jejichž existenci toho úřady moc nevědí, protože se většinou závislosti na institucích brání. Tedy osoby, které mají střechu nad hlavou, ale jejich přebývání je nejisté. Často se jedná o přelidněné, zchátralé, zdravotně závadné byty, holobyty, podnájmy apod. Tito lidé budí dojem, že mají bydlení, ale ve skutečnosti žijí ve složitých a nepředstavitelně obtížných podmínkách. Do této

skupiny bychom mohli zařadit i osoby propuštěné z vězení, léčeben stejně tak i mladé lidi vycházející z ústavu sociální péče apod. V azylových domech se objevují jen zřídka a často mají i zaměstnání. Jejím největším problémem je pravděpodobně nedostupnost vlastního bydlení.

Příloha č. 2: FEANTSA a klasifikace bezdomovství ETHOS 2005

Organizace FEANTSA (zkratka pocházející z francouzského označení této organizace - Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri, v angličtině poté European Federation of National Organisations working with the Homeless) byla založena v roce 1989. V současné době sdružuje více jak 100 členských organizací ze 30 zemí Evropy, včetně všech 27 členských států Evropské unie. Členy jsou nevládní organizace, které zajišťují široké spektrum služeb pro bezdomovce, včetně ubytování a sociální podpory. Českou republiku zastupují nevládní organizace Armáda spásy, NADĚJE a S.A.D. (Sdružení azylových domů). FEANTSA přijímá finanční podporu od Evropské komise, úzce spolupracuje s institucemi Evropské unie a má statut konzultanta při OSN. Na řízení této organizace se podílejí tři orgány: Obecné shromáždění, Správní rada a Výkonný výbor. V Obecném shromáždění mají svého zástupce všechny členské organizace. Správní rada je tvořena zástupci zemí Evropské unie (za Českou republiku je zde pan Vladislav Lipus), které mají v organizaci FEANTSA plné členství (v současné době 20 zemí). Členové Správní rady jsou zapojeni do realizace každoročních cílů a slouží jako klíč spojující národní organizace. Výkonný výbor je složen ze sedmi členů, kteří jsou voleni z členů Správní rady. Tito členové se zabývají specifickými úkoly uvnitř organizace – financováním, výzkumem, lobováním, komunikací, kooperací atd. (FEANTSA, 2006c)

Jedním z velkých počinů organizace FEANTSA bylo vytvoření typologie bezdomovectví a vyloučení z oblasti bydlení. Tato typologie nese název ETHOS (European Typology on Homelessness and housing exclusion) a byla vytvořena v roce 2005 pro potřeby Evropské unie. Slouží k sjednocení pohledu na problematiku bezdomovců a na jejich kategorie. Tato typologie je nyní používána k různým účelům: jako základ pro debaty či jako základ pro sběr dat. Je tvořena 4 hlavními kategoriemi, které jsou poté ještě rozpracovány do různých podkategorií, které zpřesňují situaci bezdomovců. Těmi 4 hlavními kategoriemi jsou:

- 1) bez střechy
- 2) bez bytu
- 3) nejisté bydlení
- 4) nevyhovující bydlení

Dle závěrečné zprávy z projektu sčítání bezdomovců v Praze v roce 2004 (Hradecký a kol., 2004), jsou definice těchto čtyř kategorií následující:

ad 1) Stav bez přístřeší, definovaný jako spaní mimo klasické ubytovací kapacity, je nejviditelnější formou bezdomovství. Lidé s chaotickým životním stylem nebo s neusazenými poměry jsou zvláště náchylní k tomu, že se octnou bez přístřeší. Úspěšné nové ubytování pro lidi v této kategorii může záviset i na dostupnosti vhodné podpory, a nikoli jen na dostupnosti kapacit k dočasnému či trvalému bydlení.

ad 2) Kategorii bez bytu odpovídají situace, kde navzdory přístupu k nouzovému ubytování nebo dlouhodobým pobytům v institucích může dojít k označení určitých jedinců za bezdomovce kvůli nedostatku vhodné podpory, která by usnadnila a vedla k sociální reintegraci. Lidé, kteří jsou donuceni žít v institucích kvůli nedostatku bydlení (s podporou) v obci, které by splňovalo jejich potřeby, bývají v důsledku tohoto stavu označeni za bezdomovce. V tomto kontextu se za pojem bezdomovství skrývá nejen nedostupnost bydlení, ale i neexistence či nefunkčnost společenských vazeb.

ad 3) Příslušnost ke kategorii bydlení v nejistých podmínkách (při nejistém nároku na ubytování nebo dočasném ubytování) může být důsledkem nedostupnosti trvalého bydlení. Zároveň může odrážet potřebu podpory, která by člověku umožnila získat a úspěšně držet bydlení. Poskytnutí vhodné podpory může být rozhodujícím faktorem, který umožní člověku získat trvalé bydlení na vlastní jméno i vlastní odpovědnost. Tato kategorie zahrnuje rovněž lidi, kteří jsou okolnostmi donuceni bydlet společně s jinými lidmi v nevyhovujících podmínkách, a lidi bezprostředně ohrožené fyzickým nebo psychickým násilím (např. domácí násilí, nucená prostituce, rasové násilí a obtěžování).

ad 4) Kategorie bydlení v nedostatečných podmínkách zahrnuje lidi, jejichž ubytovací kapacita je hygienicky nezpůsobilá i z důvodu příliš mnoha spolubydlících (posouzeno podle zákonných a jiných norem platných v daném státě), jakož i lidi, jejichž bytem je karavan či loď.

Úplný přehled všech kategorií klasifikace ETHOS je uveden v tabulce čís. 1 (*zpracováno dle http://www.feantsa.org/files/indicators_wg/ETHOS/ethos_2005cz.pdf*)

Tab. 1: Kategorie klasifikace ETHOS 2005 (používaný v ČR) podle organizace FEANTSA

Koncepční kategorie		Operační kategorie	Subkategorie	Popis
Bez střechy	1	Přežívá na veřejném místě (bez střechy)	1.1	Spaní venku (obyvatel ulice)
			1.2	Kontakt s terénními službami
	2	Přebývá v noci v noclehárně a / nebo musí pobývat více hodin na veřejném místě	2.1	Nocování v nízkoprahové noclehárně
			2.2	Nouzové nocování
2.3			Krátkodobá ubytovna	
Bez bytu	3	Azylový dům / provizorní bydlení	3.1	Krátkodobé azylové ubytování
			3.2	Dočasné bydlení (nedefinovaná doba)
			3.3	Dočasné bydlení (definované jako přechodné)
			3.4	Dočasné bydlení (dlouhodobé)
	4	Ubytovna / útulek pro ženy	4.1	Ubytování v ubytovně
			4.2	Podporované ubytování
	5	Ubytování pro žadatele o azyl a imigranty	5.1	Azylová zařízení
			5.2	Ubytovny pro repatrianty
			5.3	Ubytovny pro migrující pracovníky
	6	Propuštění z vězení	6.1	Věznice, vazební věznice
			6.2	Instituce (nemocnice, sociální péče)
	7	Specializované podporované ubytování pro bezdomovce	7.1	Podporované ubytování (skupinové)
			7.2	Podporované ubytování (individuální)
			7.3	Domy na půli cesty
			7.4	Ubytování pro mladistvé rodiče
	Nejisté bydlení	8	Bydlení bez nájemní smlouvy	8.1
8.2				Bydlení v domácnosti bez právního nároku (kromě squatingu)
9		Příkaz k vyklizení	9.1	Nájemní bydlení na dobu určitou
			9.2	Soudně ukončené vlastní bydlení
10		Násilí	10.1	Bydlení pod domácím násilím (policejně zaznamenané domácí násilí)
Nevyhovující bydlení	11	Konstrukce pro přechodné / dočasné ubytování	11.1	Mobilní obydlí
			11.2	Nezákonné obsazení místa (např. Romové, kočovníci, Cikáni)
			11.3	Nezákonné obsazení budovy (squat)
	12	Nedostatečné	12.1	Nouzové bydlení, rekreační chata, chalupa
	13	Extrémní přelidnění	13.1	Bydlení v přelidněném bytě